

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI S KIADÓI SZÁLLÁS:

b.-farkas utca 16 szám, hová a lap szellemi s anyagi ügyeit illető minden küldemények ezimzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt., félévre 3 frt., évnegyedre 1 frt. 50 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

HIRDETÉSI DIJAK:

kétszer hasábozott garmond sor vagy annak tere 5 kr. Bélyegdíj minden beiktatás után 30 kr.

Nagyobb és többször megjelenő hirdetéseknel külön kedvezményt nyújt a kiadóhivatal.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Egy test és egy lélek vagytok. Eféz. IV. 4.

Tartalom: Panasz. M.—i. A —t. — Juris professor. — Jóh könyve (Bibliai tanulmány.) Benkő István — Szász Domokos első beszéde okt. 29-én tartott esküdtárszéki tárgyaláson. — Törvényjavaslat. — Különfélék. — Körövények.

PANASZ.

Nem igen válik dicsőségünkre, ha szennyesünetet a piacon mossuk, de azért mégis van eset, a mikor rá vagyunk kényszerítve ezt tenni, ha legalább másokra nézve okulást szerezhettünk a nyilvános megbeszélésből. S itt épen az az eset, mert vidékünkön az országos közalap kérdésében nagy nehézség támadt s ha nálunk megeshetett, épen nem lehetetlen, hogy ugyanez máshol is előforduljon.

Közelebb megjelölni vidékünket vagy épen a helységet, nem akarom, leginkább azért, hogy annál elfogulatlanabban mondhasam el nézetemet, mindig bizonyos kellemetlenséggel járván, ha nem dologról, hanem személyről kell beszélnünk.

Az eset az, hogy egyházmegyénk egyik községe, mondjuk X., kerekén megtagadta a domestikához való járulását s ellenszegülésében annyira ment, hogy a presbyterium kétszer is szabályszerűen kihirdetve, egyszer sem volt megtartható, a tagok közül senki sem jelenvén meg a gyűlésen, úgy hogy a pap kénytelen volt az esperesnek jelentést tenni, hogy a törvényt nem bírja végrehajtani.

Azt gondolhattuk előre, hogy a közalap javára szóló kivetések nem mindenütt fognak a legsimabban lefolyni. Hiszen már az idei konventről szóló tudósításokból is olvastuk, hogy a gazdagabb Magyarország egyik nem is olyan kicsiny egyháza szin-

tén kijelentette, hogy a domestikában nem fog részt venni. Hogyne fordulhatna tehát a szegény Erdélyben is olyan eset elő, a melyben a kellően föl nem világosított egyháztagnak igyekezni fognak magukat az új teher alól minden módon kivonni.

A dolog így is történt, a tény előttünk fekszik.

Ki az oka, ki a hibás, ezt keresni most már nem sokat használ. Mi ugyan első sorban a papot tesszük felelőssé, mert ha ő kellőleg fölvilágosította volna híveit; ha nem hagyva a dolgot az utolsó pillanatra, elejétől fogva és ismételve megmagyarázta volna nekik a dolog jelentőségét, a törvény szentségét s különösen azt, hogy mennyi esik a törvényben az önkéntesség és mennyi a kényszerűség oldalára; ha megmagyarázta volna a domestika áldásos következményeit, talán épen a kérdéses egyházra nézve is; ha elejökbe terjesztette volna a 20 és illetőleg 10 krajezáros minimumot s a mentesség lehetőségét, — akkor lehetetlen, hogy a hívek között egy néhányat már előre meg ne nyert volna az ügynek s így ne biztosíthatta volna az egésznek sikerét. De hát a szóban forgó egyházra nézve már tról vagyunk mindezen s most már nem az a kérdés, hogy ki a hibás a multakért, illetőleg az elmulasztottakért, hanem az, hogy mi hát már most a teendő?

A felelet e kérdésre, nézetünk szerint, igen egyszerű. A törvény törvény és pedig nem a végre, hogy helyet foglaljon a papiron, hanem hogy valószínűsítést nyerjen az életben. Ha az a pap törvényellenes tettet követett el előzetesen: lakoljon ő is, de mindenestre foganatosítsa az illetékes forum azt, a mi nek végrehajtását az ekklezsia megtagadta. Az egyházköztség hatósága az egyházmegye, illetőleg az

esperes és az egyházmegyei tanács. Ha tehát az ekklezsia nem tette meg kötelességét, tegye meg helyette az ő költségén az esperes és a consistorium, a pap és curator segítségével, a kik, hogy e segély-nyújtástól ne vonakodhassanak, arról ismét a törvény gondoskodik kellően. Ha valahol, ezen a ponton volna veszélyes az engedékenység, mert hiszen az egész egyházi törvény úgy szólván az első actustól nyeri meg azt a gyakorlati sanctiot, a melyet elméletben a király ő Felségétől már megnyert. Az egyházi törvények most állják ki az első próbatételt jaj nekik, ha mindjárt az első lépésnél megbuknak.

Hát az aversio?!

Lehet, hogy itt-ott ez a szokásos ördög is megjelenik a falon. De mi nem félünk tőle. Nektünk, reformatusoknak, nem a számra, hanem az élő hitre van szükségünk. Mi ketten-hárman is gyülekezet vagyunk, ha a Krisztus nevében gyűltünk össze s nem tudók, mi haszna volna anyaszentegyházunknak az olyan gyülekezetekben, a melyek csak számolnak, de nem számítanak.

A mi esetünkre nézve még nem tudjuk, mit lesz az esperes és az egyházmegyei tanács teendő, de azt tudjuk, hogy nem szabad engedniök, hogy a dolog a kezükbe szakadjon.

Kíváncsian várjuk az illetékes közegek eljárását s esetleg arról is tudósítani fogjuk e becses lapok olvasó közönségét.

Reméljük mindenesetre, hogy a kellő erély nem fog hiányozni az illetőkben, annival inkább, mert a törvény erre az esetre is gondoskodott paragrafusról.

Vederemo.

M—i A—t.

A juris professor.

Egy beszéd, melyet a n.-enyedi ref. Collegiumban a törvények rendes tanítói székébe lett beiktatásakor ezen hivatalát elkezdette
Szász Károly,

Nagy-Enyeden, 1822-ik eszteudőben.*)

Az ifjuság és emberkor határpontján meghívott engem is a hazai geniusa polgáriolympiára. Egy cserfa-koszoru van letéve az én számomra is és üres egy hely a bir gyémánt tábláján az én nevemnek is.

Ez az óra az én Rubiconom, melyen túl a hazának harcra kezdődik. Sebesen zubogó hajjai a mindent magával ragadó időnek! álljatok meg egy kiseded haladéokra, míg jövőnd életem labyrinthusát innen eluézem, aztán induljatok meg s ragadjatok engem hanykodó hajjaitokon az örökkévalóság fekete tengere felé.

*) Néhai édes atyáknak e székfoglaló beszédét, úgy belbeszélésnél, mint történeti jelentőségénél fogva, indokoltnak tartjuk közrebeszélésének, annival is inkább, mivel sajtó utján még nem volt közölve.
Szerk.

Egy születését számláljuk az embernek s pedig három különböző időpontban születik bennünk a három alkotó rész, — az állat, az ember és a polgár. Az a kicsiny masszája a külső embernek, az a csecsemőnek nevezett darab hús, a gombákkal egy rendbe tartozik: csak egy nőhető valami, nem ember, csak az a föld, melyben az emberiségnek két ágakra oszló plántája, az érzés és okosság meggyökerezik, s bár az édes anya mosolygása olyan szépen esik reája, mint egy tiszta nyári hajnal pillantása az éjszakából kibuvó földre, az nem nékie, hanem a jövőnd embernek van száruva, a kinek csirái, reménysegei benne lappanganak. Ugy van, itt még csak az állat vagy annak is csak durva masszája születik.

Az alacsony bokor, mely alatt a gyermek játszott, sugár élőfává s vele a gyermek ifjává felű. Mikor az organismus a felesleges nedvességeket erővé feldolgozta, mikor az állnak gyenge pibe-pázsintja kezd kikórozni, az idő int a természetnek, s az érzés szendergő csirái felébrednek. A legelső könnycseppnél, mely a sympathia szívárványán a szívből a szembe lép, ott születik igazán az ember, ott lelkesedik meg a Prometheus agyagja, ott kiálthat fel először az új teremtés: „Homo sum et humani a me nil alienum puto.“ Ember vagyok és ösmerek minden emberi érzéseket. Ugy van, az ifju kornak serdülése: az embernek születése; eddig a mozgás csak mechanismus, a beszéd kongó hang, az ábrázat egy hús lapda volt. Most a külső actio tactust ad a beszédnek, a szépen ejtett hang, mint a fülemile csattogása, érzést fejez ki, s az ábrázaton az indulatok egy téatrumot vonnak, hol a linamentumokba felöltözve, a lélek belső indulatait némán utána játszodják. — A szemben meggyúl az érzésnek fáklyája, az arcra felsüt a virtus hajnala, a legelső szemérmes elpirulás. Oh gyönyörű pontja az emberi életnek! Rózsa-szín hajnala egy gyakran homályos napnak, mely még azokat a fellegeket is megaranoyzza, melyek délben a napnak ábrázatját eltakarják.

Az ifju szívből olyan bővön buzog a szeretetnek forrása, hogy azzal az egész világot be akarná árasztani. Az atyafiui, házi, nemzeti, hazai szeretetet egy bűnös particularismusuk tartja. Az Aristidesek és Regulusok neki csak finomabb egoisták, sőt én azt tartom, hogy nem az astronomiai calculus, hanem egy szép érzésű ifjunak képzelődése volt az, a mi a csillagokat és plánétákat megnépesítette, hogy szeretetének több tárgyakat találjon, s úgy szólva a tejtátnak karjait kívánta magának, hogy azokkal egy egész universumot beöleljen. Engedjétek meg az ifju fanthásiának rövid kiesapongását; kicsiny patak az és nyárban egészen kiszárad, melyet a tavaszi bő eszések meg nem árasztanak. Egy országot elberit a Duna, de árkába szállva, ő hordozza a kereskedő hajókat. Az ifju érzés még csak hajnala az okosságuak, mindent rózsaszínre fest, felemelkedik a nap s a csalfa színek eloszlanak; kiderül az okosság, s ekkor átlátja az ember is, hogy a kurta emberi kar nem ér el egész világot beölelni, hogy az a cosmopolitai szeretet közönséges országa, egy szép idea, de

a melyet mi, mint Dávid a jeruzsálemi templomot, csak álmunkba láthatunk meg, — által látja, hogy a szülei, gyermeki, házi, nemzeti s mindezeket magában foglaló hazaszeretet az ő főcélja a földön, melyet mentől jobban eljátszodni reája bízott. A Leonidások, és Brutusoknál kezdődik a polgár.

Én már két életet által éltem. A gyermekkor ártatlan örömei, az ifjúság szép ideáljai elrepültek — ők egy szép emlékezetet hagytak maguk után, mint mikor az ember egy kedves álomból felserkenve ébren is mosolyog utána. A harmadik ajtajánál a haza reménységgel fogadja el az új polgárt. Engedjétek meg, hogy azt a szép utat, melyet előmbbe írt, innen egyszer elnézzem; kísérjétek figyelmetekkel, míg annak perspectiváját előttetek röviden lerajzolom. Micsoda pálya nyílik meg előttem a polgári élet mezéjén? ez lesz az én beszédemnek tárgya.

Az Apollo templomának környéke is szent volt. Ugy tetszik, hogy a mint az enyedi collegium küszöbén belépek, megszentelődöm. Künn a világban foly az élet nagy háboruja. Az egoismus az a határtalan uralkodó, mely az universalis monarchiát, a mit a Sándorok nem tudtak elérni, tökéletesen felállította — az indulatok trombitájával hívja az emberi nemzetet zászlója alá. — Nagy harcz, mert mindnyájan beleelegyedtünk. Hosszu, mert még Kain kezdte volt el s nincs vesztfalai békesség, a mely véget vessen neki. Mint a közönséges néptámadásokban, ki-ki azzal harczol, a mit kap. Az erősökkel vág be, Brennus kardját veti a fontba, a ravasz hátulról lö, az irigy alánk mináz, a bátor nyomúl, a gyáva szalad, ki-ki csak magára vigyáz.

Ennyi rabjai között az önző indulatoknak vágyva keres a jobb érzésű ember egy-egy szép character-t, mely magát megtagadva a hazáért és emberiségért feláldozni tudja, de azt csak Plutárchusba találja fel. A régi idő, mint valami jobb föld, megtermette a maga Herosait, hogy úgy szóljak jus fenntartásúl, ne hogy a pokol az ég ellen a földbe prescribáljon. De úgy tetszik, hogy a természet azt a jobb agyagot, a melyből a görög és római régiség nagy embereit formálta volt, mind feldolgozta. Hiába méssz a forumra, Romába hol a Cicero nyelve a nagy birodalmat megmozdította — ma nálunk a piacon csak búzát árulnak. Hiába keresed a csata mezéjén a Leonidásokat, a Zrinyieket; egy pattantus regimentet találsz ott, mely geometrai calculussal kimért liniában egy lövéssel egy Epaminondást és száz zsoldos katonát egyaránt a porba dönt. Elméssz a magános házakba, hogy ott a házi örömben egy Agesilaust, egy Aspasia társaságát, egy Corneliát keress. Oh, a világ teatrumán a nagyravágás mindennek olyan bajos rollét adott, hogy a coulissák között is mind azt repetálja; akarom mondani — a fényleni kívánás, más felébe vágyás erőltetett maszkarájában elfáradván, csak azért vonul házába vissza a férj, hogy magát, mint a medve barlangjába, kimorogja. A feleség, hogy a mások czifrább ruháját s több imádó-

ját férjén kitruccozolja. A kivételeket elismerem, mint a föld gyomrában sok gyémánt, úgy annak színén sok szép character található, csak az a kár, hogy ritkaságuk miatt mind a kettőre bajos reátalálni. Hagyjátok el a külső világ maszkaras teatrumát, itt az enyedi collegium keskeny falai között több szépet, több nagyot találtok, mint egy egész universalis historiában. Itt még az élet zavaros folyója, eredetéhez közel, mint a tiszta kristály patak, virágos rétek között csergedez. Az a kis gyermek, kinek reám függesztett tekintete minden mozdulatomat némán utánozza, talán a XIX-ik század közepének egy Demosthenese, Scheridánja. Az az eleven fiú, a ki a játékban sem szenvedheti az igazságtalanságot, egy jövődöbéli Cyrus vagy Aristides. Az a gyenge kéz, mely most alig bírja a lapdát és papíkbót, talán az igazság fontját, egy marschali pálczát fog forgatni, talán sceptrumokkal, s a föld golyóbisával fog játszani. Abból a gondolkodó homlokból egy Süly, abból a szelid tekintetből egy Marcus Aurelius sugározik ki. Ez az ismeretes kiderült ábrázat, az ifju Marcellust árulja el — kimutathatnám, de nem akarom a hazáuk szájából ezt a szép szót kivenni. Ugy van, itt minden lépten egy Phociont, egy Deciust, egy Lockét, egy Pennt látsz magad előtt. Jól tudom én ugyan, hogy ezek még csak csemeték az oltvány oskolába, s bár egy egész plánétát paradicsommá lehetne beültetni velek, ha mind megfogamznának, de hány ki nem vész a külső világ agyagos földében, hányat el nem szárazsztat az idő, el nyom a pornép dudvája? S a balvélekedések hányat össze nem tipornak. Jól tudom, hogy ezekből kevés s talán egy szem hozza meg a tökéletesedés szép gyümölcsét. De miért ne gyönyörködnénk a virágba, attól félve, hogy egy csipős szél elhervasztja, minekelötte gyümölcse érnék? Miért ne legyen szabad egy világ polgárának, ennyi szép tehetségnek látására, örvendeni, abban a gondolatban, hogy az emberiség lerázván egykor a butító akadályok terhét, eljátszodja azt a szép drámát, melynek a görög és római classicus világ csak prologusa volt? Én azt hiszem, hogy akkor is, mikor minden ismerőink, barátaink mellettünk elhullottak, mikor azok koporsó-kövein, mint meg anyi grádics-fokokon, leszállottunk sirunk szélére, onnan is vissza nézve egy ezer főből álló ifju seregben egyesült életerő, egészség, energia, talentum, öröm, reménység elnézése, a megfagyott szívet is szeretet érzéssé felolvaszthatja.

Az ifjúság forrását a régiek közül némelyek keresték Indiába, mások Lybiába, mások a Garamantáknál — mesék! Én azt csak egy ilyen szép ifjúság tekintetében találok fel. Ime még a collegium küszöbén be, még fel nem léptem a cathedraban s milyen szép prospectus nyílt meg már is előttem! Szép mezőben vontam fel hát az én sátoromat, de lépjünk közelebb annak vizsgálásához, micsoda pontot foglalok el én itt. Mikor a közönséges nevet: juris professor kimondom, semmit sem mondtam. A szók értelme a helyek, idők, személyek szerint külön-

bözők. S ha a római nyelv különböző időszakaszában a fur tolvajt és szolgát tehetett; ha egy Judásnak és egy igaznak csókjaellenkező indulatot jelenthet; ha némely dietánál ezen kitétel: a jövő gyűlés, egyszázadot kell érteni, meg lehet, hogy két professor között nem lesz nagyobb hasonlatosság, mint egy kerek és egy háromszögű kalap között. Mint mindenről, úgy erről is, a hányan vagyunk ebben a házban, annyiféle ideánk van. Én egyebet nem tehetek, hanem hogy egy juris professort, úgy a mint azt eredeti elrendelése szerént képzelem, egynehány vonásokban előtettek lerajzolok.

(Folyt köv.)

JÓB KÖNYVE.

— (Bibliai tanulmány.) —

Irtá:

Benkő István.

(Folytatás.)

d) Felhozzák, hogy ellenmondás van Jóbnek a prologban való magaviselete, isten akaratán való mégnuyugvása (I. 21; II. 10) és következő szenvedélyes kitörései között. (III. 1. 2. stb.) Azonban itt látva a fokunkénti csapást, nincs ellenmondás. Jób mindvégig megtartja kegyességét, bár érzi, hogy szenvedései érdemtelnek. Növekvő fájdalom és kétségei között kitör és e kitörése természetes, de ezt is azután megbánja. „Szükséges megjegyezni — mint Zöckler mondja — az időben való különbséget Jób magaviselete — midőn ő még hallgató, szenvedő vala és teljesen ártatlannak, büntelennak látszott és igazi erkölcsi természetének kitörése között, a mi barátaival való összeütközésének vala eredménye, és a mely mutatta, hogy természete nem volt teljesen tisztult vagy nem volt felülemelkedve a megbánás és bűnhődés szükségén.“

e) Az epiloban (7 v.) Jób a három barátal ellentétben Istentől igaznak van nyilvánítva, pedig a költeményben Jób igazságtalansággal vádolta istent. Ez ellenvetésre már az előbbiekben meg van adva a felelet, hogy t. i. Jób ragaszkodik Istenhez és a fájdalom által kisajtott békétlen kifejezését nem lehet isten elleni állandó zugolódásnak tekinteni. Jób ártatlan volt és isten ezen ártatlanságra czélozva védelmezi őt és tartja igaznak. De még az olvasóra való tekintetből is szükség volt, hogy a költő isten által is kimondassa Jóbnek igaz voltát. „Az isteni ítélet, hogy a barátok nem beszéltek, mint Jób, istenről igazán 42. 7. igen jól megegyezik Jóbnek isteni dorgálásával 38. s köv.“ (Dillmann.)

f) Más ellenvetés van a prolog és epilob ellen, hogy mindkettőben nagy becs van tulajdonítva az áldozatoknak, (I. 5; XLII. 8) mig magában a költeményben erről szó sincs és általában minden theocraticus elem kerülve van. Ez gyenge ellenvetés, mivel az áldozatok nem specifice theocraticus szertartások, hanem a pátriárchái korban is gyakoriak valának és így ezeknek említése éppen összhangzásban áll azon korrall, melyben a költő személyeit szerepelteti; mig továbbá azon körülmény, hogy a költői részben nincs erről

említés, lehet egészen történetes, vagy hogy semmi ok nem volt arról beszélni.

g) Jób gyermekei, a prolog szerint, (I. 18. 19) elvesznek, mig a költemény különböző részeiben, különösen pedig XIX. 17-ben említés van róluk, így hát ellenmondás létezik az említett helyek között. De erre ismét felelhető, hogy a költemény más részeiben VIII. 4; XXIX. 5. szintén határozottan megmondatik, hogy Jób gyermekei elpusztultak. A XIX. 17. v.-ben pedig **בְּנֵי יוֹב** (benéj bitni) alatt értendő Jóbnek vagy unokái (Ewald, Hirzel, Dillmann, Zöckler etc.) vagy édes testvérei (Stuhlmann, Gesen. Umbr. Schlottm. Del. etc.) vagy végre Jóbnek ágyasaitól született gyermekei (LXX. Mich. Schärer, Rosenm.), a kik nem veszték oda a prologban leirt szerencsétlenség alkalmával. Tehát ellenmondás csak félreértésből eredhet.

h) További ellenvetés az eredetiség ellen az, hogy a prologban a sátán van bevezetve; tehát a prolog későbbi korban keletkezett. Állítják ugyanis, hogy a sátán eszméjével a fogság ideje alatt ismerkedtek meg a zsidók s mivel itt a sátán említettik, tehát a prolog a fogságban vagy a fogság után iratott. Azonban a sátánnak chald — persa eredetűsége nem történeti tény; a sátán nem egy a Zend Avesta Ahrimánjával, mivel az nem olyan gonosz szellem, mely különállólág létezik és magától cselekszik, mint Ahriman, hanem csak, mint a többi angyalok, istennek eszköze. „A sátán-eszme az ó-testamentom angyal hitéből nőtt ki“ (Dillmann) és nem idegen eredetű. A sátánnak vagy gonosznak elve, mint Mózes előtti eredetű, megvolt a zsidóknál. Zoroaszter tanával még a fogság előtt ismeretesek lehettek a zsidók — ismerve kóborgó voltukat, — a mi aztán befolyást gyakorolt az ő gonoszról való fogalmukra, de hogy nem a persa Ahrimán szerepel itt, hanem az angyalból lett zsidó sátán, mutatja az angyalok közötti megjelenése és végrehajtása az isteni akaratnak.

A prolog és epilob hitelességét, tehát nem lehet helyes alapon tagadni, szorosán hozzátartoznak azok a költeményhez, azok nélkül ez érthetetlen lenne. Nem lehetno tudni, vajjon ártatlan vagy bűnös szenved-e, nem, hogy mikép döntött Isten Jób és barátai között és mi sorsa lett Jóbnek. Azok eredetiségét el is ismerik a legtekintélyesebb magyarázók. E két rész nélkül a költemény sok beszéd lenne, értelem nélkül. A prolog és epilob authenticitását — a mi alatt természetesen nem a historiai szöszerintiség értendő, — nincs ok tehát tagadni, „mivel ezen prózai szavak teljesen megegyeznek a régi költeménnyel tartalomban és gondolatban, a szinezésben és művészetben, valamint nyelvben, a mennyire próza hasonlíthat a költészethez; és minden, a mit azok ellen felhoztak vagy csupa félreértés, vagy jelentéktelen.“ (Ewald.)

2) Második rész, mi ellen több kritikus, részben, vagy egészben kétséget támasztott a XXVII. 7—XXVIII. 28-ig terjedő két fejezet. A főellenvetés az, hogy Jóbnek itt nyilvánított nézete Isten visszafizető igazságáról, mivel itt a régi tant hirdeti, nem egyezik meg az ő más beszédeivel; másodsor (XXVIII.), hogy a hivatkozás az isten ből

csességére nem illik Jób szájába, mivel az inkább alázatot, mint dacot kedvel, Jóbnak pedig előbbi beszédeiből nem megalázódás, hanem büszke önbizalom tűnik ki. Kennicott ugyanis látva az ellentétet XXVII. 13—23, — hol Jób, Istennek e földön nyilvánuló visszafizető igazságáról beszél és az ő előbbi állításai között, mely szerint a gonosz boldogul: állítja, hogy az (t. i. XXVII. 13—23) Zofárnak azon beszédét tartalmazza, melyet a harmadik vitázás alkalmával csak kétszer beszélvén, elmulasztott. E nézetet elfogadta Eichorn és Bertholdt; Stuhlmann a 11 v.-tól kezdve tartja Zofárnak, míg a XXVIII. fejezetet Bildádénak. Bernstein az egész XXVII. 7—XXVIII. 8. részeket későbbi hozzátoldásnak tartja; Knobel a XXVIII.-ik fejezetet mondja későbbi interpolationak.

Azonban az itt első tekintetre ellentétesnek látszó nyilatkozat, a helyesfelfogás és megértés után, azonnal elenyészik. A barátok a régi tan álláspontján Jóbbal szemben állították, hogy a gonosznak szerencsétlenség része, a jónak szerencse; és meg is fordították a tételt, hogy a kit szerencsétlenség, baj sújtól, annak gonosznak kell lenni; így az ő következtetésük szerint, Jób gonosz, mivel szerencsétlenség sújtolja. Miután Jób meggyőzte barátait állításuk valótlanságáról és elhallgattatta őket s azoknak nincs több, mit ellene felbozzanak: nyugodtabban vizsgálja barátai állításait, elismervén, a mi abban igaz van. Hogy ugyanis a gonosz büntetést nyer az életben, ez oly igazság, a mit Jób is elismer és ezt festi a 13—23 versekben; elmeri tehát azt, a nélkül azonban, hogy barátai következtetését osztaná, hogy t. i. a szerencsétlenség által sújtott ember gonosz. Barátai hamisan következtetnek s ő tanítani akarja őket (11—12). Az általános törvényt a gonosz sorsára vonatkozólag helyesen ismerték meg 12 v. „íme pedig ti is mindnyájan látjátok“ és ő is ezzel meggyőzve, festi az istentelennék sorsát (13—23); de a következtetésben, a reál való alkalmazásban tévedésbe keveredtek s így mintegy feddve őket, mondja 12 v. „mi az oka, hogy hivságos beszéddel hivalkodtok,“ hiszen helytelen következtetések rám nem alkalmazhatók. Jób tovább is ragaszkodik eddigi elvéhez, a gonosznak előmenetelét és a kegyesnek szenvedését illetőleg, de mint győző, mintegy látszatos engedményt téve barátainak: leírja a gonosznak veszedelmét, nem annyira az engedmény végett, mint saját meggyőzésére. Barátai előtt a bűnös sorsát festették, czélozva reá, ő ugyanazt a témát veszi fel, hogy kimutassa, mennyire nem felel meg az ő sorsa magaviselőtlennek, mivel ő igaz, ragaszkodik Istenhez, a gonosznak pedig nincs közeledése Istenhez. Így, midőn engedményt tesz barátainak, azért teszi, hogy azokat saját érvelésükkel győzze le; midőn leírja barátai álláspontján az istentelennék romlását, teszi továbbá azért, „hogy ezt helyesebb világításba helyezve, az ő helytelen következtetésük ellenében, kimutassa a titkos összefüggést az egyetemes világrenddel, a mint az isten által megállapított.“ (Zöckler.) Így a XXVIII. fejezetben leírja Istennek titkos bölcsességét, az emberi ismeretnek korlátoltságát, utalván barátait, hogy a szerencsének és balsorsnak oka az isteni böl-

csesség mélységénél fogva, az ember előtt kikutathatlan, titkoszerű, az embernek tehát meg kell aláznia magát az Ur előtt. Ezek után Berusteinnak azon nézete, hogy a XXVIII.-ik fejezet az Elibu beszédének szerzőjétől származott volna, szintén elesik, mivel itt nincs semmi ok a közbetoldásra, a szerző „ezen izolált beigtatással teljesen fölöslegest és czéltalant tett volna“ (Hirzel). Mindkét fejezet tehát eredetileg hozzá tartozott a költeményhez és nincs bennök interpolatio; illik Jób helyzetéhez és jelleméhez és nem lehet azokat elszakítani. A XXVIII. fejezet, több kritikus összhangzó véleménye szerint, a legszebb fejlődés a költeményben. „Csak az egész könyv gyászos félreértése vezethetett némely kritikusokat arra, hogy a 27 és 28 fejezeteknél összefüggetlenséget vagy idegen író gyanítsanak.“ (Ewald).

(Folyt. köv.)

Szász Domokos első beszéde

az okt. 29-én tartott esküdtszéki tárgyaláson.

T. törvényszék! T. esküdt urak! Negyedszázados egyházi szolgálatom s közéleti munkásságom jubileumát ünneplem s az Isten úgy akarja, hogy ne az ő házában, az ur templomában, hálaadó néptől környezetten, hanem egy törvényszéki teremben, földi ítélő bírám színe előtt ünnepeljem azt. És az Isten úgy akarja, hogy nem egy hosszú közszolgálat egyedül értékes jutalmának, embertársaim részéről — kik között éltem és küzdöttem — az erkölcsi elismerésnek koszorújával ékitve, hanem a legsúlyosabb, egész erkölcsi lényemet megrendítő vádak tövisoitól sebzett homlokkal álljak itt.

Avagy lehet-e súlyosabb, megbélyegzőbb vádat emelni az Isten szolgája ellen, mint azt, hogy esküjét megszegve, a helyett, hogy gyülekezete javára munkálma, az erkölcs és vallás legmagasabb rendű érdekei fölött örköduék, öntudatosan és szándékosan a reábizott népnek romlására tör, hivatalos állásával visszaélve, saját önző érdekei javára kizsákmányolja a tudatlanságot, hazudik és hitványul ámit. Hiszen, ha ez igaz, akkor az emberiség legféléttetebb, legdrágább kincsei hűtlen sáfár kezére vannak — hogy az írás szavaival éljek — bizva, a ki méltó arra, hogy gye-hennára vettessék.

Avagy lehet-e egy polgár ellen, ki a közélet terén küzd, súlyosabb és megbélyegzőbb vádat emelni, mint azt, hogy a társadalmi s állami rendnek egyik legfőbb palladiuma, a tulajdon szentsége ellen emeli fel szavát, érvényesíti befolyását, s megbontani törekszik ama szilárd alapokat, melyeken egyeseknek, családoknak, nemzeteknek jólléte, biztonsága, sőt mondhatnám, egész földi boldogsága nyugszik? Hiszen, ha ez igaz, akkor az a polgár méltó arra, hogy könyörület nélkül kizasztassék az emberi társaságból és a legsúlyosabb büntetéssel sújtassék.

T. törvényszék! Tisztelt esküdt uraim! Ily súlyos vádaktól terhelve, bár hosszas lelki tündések és töprengések után, elhatároztam magamat, hogy önöktől olégtételt kérjek. Kegyeskedjenek elhatározásom indokait becses figyelemköre méltatni.

Mindenekelőtt különösnek tetszhetik, mert mondhatni egészen szokatlan, csaknem előzmény nélküli, hogy egy pap, kinek hivatásánál fogva az engedékenységekben, a bocsánatkészségekben, még a legválságosabb pillanatokban is az önmogadó türelemben kell jó példával előljárni, megtámadott becsülete érdekében földi bírák ítéletére apellál s azoktól kér elégtételt. Miért nem nyugszik meg saját lelkiismeretének megnyugtató szavában? Miért nem várja be a legfőbb, az egyedül csallhatatlan bírót, a mindentutó Isten ítéletét? Hiszen a Krisztus első sorban épen az ő igéje hirdetőiről mondá: „boldogok lesztek, mikor titeket szidalmaznak, háborgatnak és minden gonosz hazugságot mondanak ellenetek; örüljete és örvendezzete, mert eképen háborgatták a prófétákat, kik ti előttetek voltak. (Máté, V. 11—12.)

Érzem ez ellenvetés súlyát, s a főnforgó esetben látszólagos igazságát. De méltóztassanak figyelembe venni azt, hogy az élet tragoediájának színterén a küzdő, gyötrődő ember nem egyszer a körülmények által lótrehozott oly kényszerhelyzetbe jön, hogy ne mondjam, sodortatik, midőn a legfőnségesebb elméletnek, melynek igazságát különben elismeri s vallja, gyakorlati kivitele, alkalmazása, követése reá nézve lehetetlenné válik.

Az ily kényszerhelyzet mindenkiére nézve nyomasztó és válságos, de úgy érzem, hogy egy papra nézve kiváló mértékben az. A papnak, általában véve, az emberi társaságban egészen kivételes s épen azért felette kényes természetű helyzete van, főleg a becsület kérdéseiben. Bárki más, ha becsületében megsértetik, lovagias elégtételt vehet magának, bizonyosságául annak, hogy becsületéért életét is föláldozni kész. A pap, ha ezt teszi, állását s azzal együtt megélhetésének minden eszközét elveszti. Míg bárki más, ha becsületének védelmére, kezében fegyverrel, sikra száll, habár a büntető törvénykönyv szerint tiltott cselekvényt hajt is végre, embertársainak köztétele tettét helyesléssel kíséri, sőt azt megköveteli, annyira, hogy ha a becsületén ejtett szennyet, megtorlás nélkül, eltűri, megbolygzott emberré lesz s a társadalom — mint egy rothadt, fekélyes tagot — kebeléből litaszítja, ha pedig ugyanezt egy pap teszi, a köztétele föltétlenül pácztát tör felette.

És kiválóan nehéz a helyzete, ily válságos körülmények között, főleg egy protestans papnak. A protestans papság nem képez az emberi társaságban egy külön osztályt, egy kiváltságos rendet. Halántékait nem köríti a különös szentség glóriája s állása csak annyi méltósággal bír, a mennyit annak ő maga, egyénisége által, kölcsönöz. Nem csak a családi életnek egybeköttetései, hanem egész közéletének, munkásságának minden szála embertársaihoz fűzik s a nyilvános életre utalják, sőt kötelezik. És ha nyilvános életének vívódásai közepette becsületében megtámadtatik, el lévén zárva előtte a lovagias megtorlás útja, mit cselekedjék? Prédául engedje-e magát a végletekig csapongó rágalmazás orv vagy nyilvános támadásainak? Eltűrje-e, hogy a sár, melyet telt marokkal feléje dobnak, egészen elborítsa s még palástját is beszenyezze?

Hiszen akkor állásának erkölcsi alapja, sikeres mű-

ködhetésének fundamentuma meging alatta és romba dől. És ha tán megnyugvást találhat is lelkiismeretében s abban a tudatban, hogy azok, kik őt közelebbről ismerik, nem adnak hitelt a rágalom szavának, de hát azon sok ezer és ezer ember, a ki őt közelebbről nem, talán csak nevével ismeri, mit szól fölöle, midőn látja, hogy a nyilvános hirtelések szárnyain szétröpített rágalmakra nem válaszol semmi hang, nincs semmi czáfolat, s a rágalmakat nem sújtja semmi büntetés?

Ily válságos helyzetből hol van számára a menekvés útja? Nincs más, mint az, hogy a nyilvánosság színe előtt megtámadott, ki előtt az elégtétel vételnek minden más lehetősége ki van zárva, apellálja ügyét a higadt, elfogulatlan, igazságos ítéltohozatalra hivatottak és jogosultak ítélőszéke elé. Ezért vagyok én barátja, mint protestans pap, az esküdszéki intézménynek, mert rám s velem együtt még annyira nézve az az egyetlen út, mely a tragikus összeütközések bonyodalmaiból, labirintusából kivezethet; az egyetlen védő paizs, melyen a rágalmak nyilai megtörhetnek, az egyetlen földi bíróság, mely az erkölcsi világrend megingott egyensúlyát helyreállíthatja s a közérkölc törvényeinek s követelményeinek érvényt szerezhethet; az egyetlen hatalom, mely a sajtó szabadságával, sok kiontott drága vérnek árán szerzett eme közkincsünkkel oly gyakran üzött visszaéléseket megfékezheti, sőt megszüntetheti. Ily meggyőződésém lévén, az esküdszéki intézmény nagy jelentőségéről, főnséges hivatásáról, mint protestans pap, bizodalomat vetem benne s jóllehet önöknek, t. esküdt urak, nagy része, nem az én hitemnek sorsosa, nyugod lélekkel várom ítéletüket. És ha reményemben csalatkoznám is, akkor sem fogom ez intézménybe vetett bizalmamat elveszteni, nem fogom az ítélet törvényszerűségét kétségbe vouni, hanem alázattal s engedelmességgel megnyugszom a hozandó ítéletben és semmiségi panaszokkal, kifogásokkal élni nem fogok.

Van még további indokom is, t. törvényszék! t. esküdt uraim! mely azon elhatározásra birt, hogy a támadással szemben nyiltan föllépjek s elégtételt kérjek. Szándékom volt azon esetben, ha testvéröcsémnek ugyancsak Bartha ur ellen indított sajtópere kedvezőleg dől el s elégtételnyerése teljesen bevégzett ténynyé lesz, nem kérni büntetésre büntetést. Testvéröcsémmel a közélet terén is teljes solidaritásban érzem magamat; együtt küzdünk, egy célra törekszünk. Az ő sérelme az én sérelmem, az ő elégtétele az én elégtételem. De mi történt? Bartha ur az esküdszék ítéletét, az egész törvényszéki eljárást magára nézve semmisnek jelentette ki, s az ellen felebbezési jogával élt s így az ítélet jogerejűvé nem vált. Ily körülmények között az elégtételnyerése, mint bevégzett tényre, nem hivatkozhatom s visszalépésemet azzal nem indokolhatom.

Különben is eljöttnek látom az időt arra, hogy Bartha urral egyszer a nyilvánosság színe előtt leszámoljak. Ellenem az „Ellenzék“ hasábjain évek óta foly az üldöző harc, a minden alapot nélkülöző rágalmak hajszája. Szembe akarok a vádakkal nézni, hadd felelhessek rájuk itt, élő szóval. Fölszólitom Bartha urat, sorolja föl azokat.

TÖRVÉNYJAVASLAT.

Az unitárius vallásközönség szolgálatában álló püspökök, papok, mesterek, tanítók nyugdíjazásáról, valamint azok özvegyeinek és árváinak segélyezéséről.

INDOKOK.

E törvényjavaslat két alapelvben különbözik az 1876-ikitól: egyik az, hogy a nyugdíj folyóvá tételét nem 15 esztendő múlva kívánja megindítani, hanem úgy tervezi, hogy az már most megtehető; a második az, miszerint az első tervezet azon nézetétől, mintha a nyugdíj a tőkésített jövedelmek kamatjából volna adandó, eltér, s a nyugdíj- és segély-adást az évi bevételre fekteti.

E két alapelv egymásból foly ki, s indokait abba találja, hogy mivel e nyugdíj-intézet nem annyiban egyének, mint örök időkre fennmaradó állomásokra nyer alkalmazást: az úgynevezett csoport folyvást kiegészítettik, s így a belépők nyugdíját az egyház, az öklézsziák s az állomást betöltők fizetik.

Ezen kiindulási pont a járulékok és járandóság tekintetében kettőt vont maga után, egyik az, hogy a tőkésítés, legalább akkora mérvben, mint beindított, feleslegessé vált s mivel a nyugdíj járandóságokat az évi bevételhez szabja, a tőke szaporítása kisebb mértékben is megfelel a célknak; a másik az, hogy mivel rögtön megnyílik, a nyugdíj összegét csakis időről-időre fodja megszabni, azon kilátással, hogy az egyszer kiutalt nyugdíj leszállítható lehessen, ha a járulékokat az egyház, az öklézsziák és az állomásokban levők, a szükségletekhez képest, koronként emelni nem akarják. E végre a tervezet egy nyugdíj egységet állít fel, mely koronként változás alá jöhet. Ezek nyomán, bár az első tervezet az országos néptanítói nyugdíjintézet után indult, el kellett térni attól abban, hogy mint az, határozott összeg vétessék fel; mert nincs, a ki azt biztosítja. A brassói nyugdíjintézet alapelve fogadtatott el, mely, mint tudjuk, annyit ígér és ad, a mennyi jut. Azonban a néptanítói nyugdíjintézet azon elve, hogy mindenki szolgálatára arányában részesüljön, elfogadtatott.

A nyugdíjazásnál a 70 éves életkor oly időpontnak jelöltetett meg, a melyben nyugdíjra jogosított saját kérelmére, nyugdíjba mehet, akár szolgálta ki a negyven évet, akár nem; a vallásközönség pedig feltételeken, a mennyiben az illető öregségi elgyengülés miatt szolgálatképtelen, nyugdíjba küldheti. — A vallásközönség törvényeiben eddig is elfogadott elvként gyakoroltatott, hogy oly esetekben, midőn valaki szolgálatképtelen lett, azt nyugdíjba helyezte, most tehát midőn szerves törvény alkottatik, a közérdek követeli, hogy a nyugdíjba helyezés kiterjesztessék mindazokra az esetekre, midőn bárki is öregségi elgyengülés folytán hivatala betöltésére képtelen és e kornak időpontján, a 70 év látszik legalkalmasabbnak.

A nyerhető nyugdíj és özvegyeségi segélypénznek legkisebb mértéke a nyugdíj maximum 40%-kában terveztetik megállíttatni, a mi kedvezőbb a tanároknál, mivel ott egyharmadban van elfoglalva. Szükségesnek látszik, hogy azok, kiket valamely szerencsétlenség szolgálatuk első évében lep

meg, s lesznek munka és keresetképtelenné, azok aránylag nagyobb összegekkel támogattassanak, mint kik később lépnek nyugdíjba.

A teljesen szülőtlenné árvák nagyobb segélyben tervezetnek részesíttetni azoknál, kiknek egyik szülőjük, illetve anyjuk él, mivel ez utóbbiaknak van támaszuk, s anyjuk segélye által gyámolítottak, míg azok minden támasz nélkül maradtak.

A jelen tervezet az egyházakörök gyámpénz alapjait a nyugdíj és segélyintézet alapjába bevonandónak tervezi, mert a nyugdíj és segélyintézet által a köri gyámoldók szükségessége megszűnt, s a midőn a nyugdíjintézet a kérdéses alapokat átveszi, azoknak egyszersmind terheit is átvállalja.

Az első és jelen tervezet közt az a különbség is van, hogy az mindenkitől egyforma díjt vesz, s azt 15 évig fizeteti, ez pedig a biztosítás újabb elvei szerint, az igazságnak és méltányosságnak megfelelőleg, az ifjabb korban belépőktől több járulékot kíván, s mert a tőkét oly nagy mértékben gyűjteni nem kívánja, a tagokat sem terheli meg annyira. A díjt aképpen tervezi, hogy az a szolgálati 40 év vagy a munkaképtelenség bekövetkezése idejéig folyvást fizetessék. A mennyiben azonban a már belépett tagok a 15 évig tartó fizetésről az első tervezetben biztosítva vannak; a jelen tervezet azoktól a jogot nem vette el, sőt a kedvezményt azoknak is megadja, kik az első alkalommal életkoruk miatt abba beállani nem kívántak volt; azonban tekintve, hogy a jelen tervezet a nyugdíjintézetbe való belépést mindenkire kötelezőleg kiterjeszti, az 50 éven felüli belépőktől meg kellett kívánni, hogy ők is legalább 75 frtot, mely az első tervezet szerint 15 év alatt minden tag által multhatatlanul befizettetett volna, — fizessék be. Indokolja ezt még az a körülmény is, hogy mivel kimondatott az, miszerint 70 éves korában már részint saját kérelmére mindenki nyugdíjba mehet, részint és feltételeken a vallásközönség küldheti abba, ha a 75 frt befizetése kötelezőleg nem mondatnék ki, az előhaladott koruk egy-két részlet befizetésével mehetnének nyugdíjba, a mely körülmény az intézetre igen terhelő lenne.

A nyugdíjintézetben kötelező beállítás lényéből, de az intézetben részt vehető létszámának csekély voltából is önként foly, miszerint abból a befizetése miatt senki ki ne zárassék, hanem arra kényszer útján is köteleztessék; e végből a tervezet a végrehajtást is elfogadónak tartja, sőt ha ez se vezetne eredményre, akkor a hátralékos járandóságokat a kiutalt nyugdíjból és segélypénzből is levonatni rendeli.

A jelen tervezet ügyének ellátását, a vallásközönség törvényei és százados szokásainak megfelelőleg, az E. K. Tanácsra javasolja bizni, s ha erre a fenálló törvények nem köteleznének is, így kellene tenni, mert a jelen tervezet a kényszer nyugdíjazást behozandónak rendelve el, annak keresztülvitele egy önálló bizottságra át nem ruháztatható, de az érdeklettek is a tervezett eljárásban teljes megnyugvást találhatnak.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1883. november 3.

— **Esküdtszéki tárgyalás.** Szász Domokosnak, Bartha Miklós országgyűlési képviselő s lapszerkesztő ellen, rágalmazás és becsületsértés ellen indított sajtóperében az esküdtzéki tárgyalás okt. 29-én ment végbe. A tárgyalás reggeli 9 órától esti 1/2 óráig szakadatlanul folyt, a közönség rendkívüli érdeklődése mellett, s eredménye az lett, hogy Bartha Miklós mind a rágalmazásban, mind a becsületsértésben vétkesnek mondatván ki, a törvényszék őt 6 heti fogságra, 200 frt pénzHIRSÁGRA ítélte s ezenfelül a védelmi s eljárási költségekben is elmarasztalta. Lapunk szűk tere nem engedi, hogy a tárgyalás egész folyamát reprodukáljuk; tekintettel azonban arra, hogy Szász Domokosnak azon első beszédét, melyben a papoknak általában véve s különösen a protestáns papnak kivételes helyzetét, a becsület kérdéseiben, körvonalozta, s elégtétel kérését indokolta, mint lapunk keretébe kiválóan illőt, fentebb egész terjedelmében közöljük.

— **Gyászhir.** Kun Károly, zsidói nyug. ev. ref. elkész, élete 66-ik évében, szélhűdés következtében f. évi október 31-én elhunyt; temetése nov. 2-án, 1848—49-ben-ábrori lelkész volt. Gyászjelentése így hangzik: Özvegy Kun Károlyné, szül. Sárközi Anna s gyermekei: Irma, Béa s neje Nagy Mária s gyermekeik és Anna megszemérendő szívvél tudatják a hű férj s forrón szeretett atya s nagyatyának: Kun Károly, zsidói nyug. ev. ref. lelkipásztornak, folyó hó 31-én reggel, életének 66-ik, házasságának 37-ik évében, hosszas betegség után bekövetkezett gyászos kimúltát. A megboldogultnak hült tetemei folyó évi november 2-án délután 3 órakor fognak Zsidón a közös anyaföldnek visszaadadni, mely végtisztességtételre az elhunytnak rokonai, kartársai és ismerősei tisztelettel meghívhatnak. Zsidó, 1883. október 31. Nyugodjanak békében az Ur sokat szenvedett szolgájának porai!

— „Téli Ujság“ cz. vallásos olvasmányokat tartalmazó néplap, a ránk következő decz., jan., február hónapokban, a „Vallásos iratok terjesztő egyesület“ kiadásában és javára az én szerkesztésem mellett, 13 számban ismét meg fog jelenni. Bátor vagyok, e már nem épen ösmeretlen vállalat pártolására lelkész társaimat, s mindazon hitrokonokat, kik népünk vallásos működése iránt érdeklődnek, tisztelettel fölkielni. Igyekszem rajta, hogy a lap méltó folytatása legyen eddigi folyamainak. Jeles munkatársak közreműködésével vagyok biztosítva. Igen szép illusztrációkról gondoskodtam. A lap ára, az eddigi marad; egyes szám ára 2 kr. Husz példányon kezdődő megrendeléseknél postadíj nem számítatik; de ennél kisebb megrendeléseknél — nehogy a posta a lap jövedelmét feleméssze — kénytelenek vagyunk a postadíjat is az előfizetőktől kérni. E szerint egy példány járatása külön czimlap alatt kerül 39 kr. ba. 5—6 példányra 2 kros postabélyeg szükséges, ezen túl 5 kr számítandó minden csomagra. Minél tömegesebb megrendeléseket kér. Makón, 1883. okt. 29. Csécsi Miklós, ref. lelkész.

FŐTISZT. NAGY PÉTER PÜSPÖK ÚR A KÖVETKEZŐ
KÖRÖZVÉNYEKET BOCSÁTOTTA KI:

Fölhívás.

1102—1883. Az ötvösmű-kiállítást rendező központi bizottság a kiállításra küldendő tárgyak előleges bejelentésének határidejét meghosszabbította f. évi december 11-éig,

ezen felül azt is kimondotta, hogy a kiállításra szánt tárgyak közvetlenül, minden bejelentés nélkül is, beküldhetők. Midőn a bizottság ez újabb megállapodását t. lelkész társaim tudomására hozom, egyszersmind főlhívom a hazai iparművészet és a közönség izlésének fejlesztésére czélzó e kiállítás lehető pártolására. Ezt pedig tehetik az által, ha egyházközségük táladonát képező oly urasztali edényeket, melyek nem a jelen században készültek, az illető presbyterium tudtával és beleegyezésével e kiállításra felküldik.

E felküldésre vonatkozólag tudatni kívánom a következőket:

A felküldést megelőzőleg a tárgyak szabatos leírásával két egyenlő példányban bejelentési iv állítandó ki és ez a fenn kitett határidőig, akár hivatalból hozzám, akár az „Országos iparművészeti Múzeumhoz“ Budapestre küldendő; e levelek czimére irandó „Ötvösmű-kiállítás ügyében portomentes.“

Miután a bizottság a kiállítás megnyitását már f. évi december havában szándékszik megejteni, a kiállításra küldendő urasztali edényekre pedig a karácsony ünnepi urvacsora osztásánál szükség van, ezeknek felküldése az ünnep utánra halasztható, mely alkalommal a központi bizottságot arról a határidőről is értesíteni kell, melyre a felküldött tárgyak visszaküldendők.

A tárgyak csomagolásának és szállításának költségeit az iparművészeti Múzeum hordozván, mindezen szállítmányok „utánvétel“ mellett teendő postára, utánveendő összeg gyantán a csomagolás és szállítás költsége számittatván.

A beküldendő műkincsekért a Nemzeti Múzeum és Országos Magyar Iparművészeti Múzeum vállalt felelősséget.

A kiállítandó tárgyak a „Nemzeti Múzeumhoz“ küldendők.

Köröztetnek:

1092—1883. A sz.-szolnoki egyházmegyében a mouói papi állomás. Javadalma: minden házaspártól 2 véka búza, 1 v. zab, 3 veder bor; esketésért 1 kendő, temetésért 80 kr; keresztelésért 16 kr; az ifjaktól egy arat napszám, marhával bíró gazdaktól 1 sz. ft, a marhával nem bíróktól 50 kr; keresztlevélért 40 kr; 4 nyil szántó; 10—12 sz. szénát termő kaszáló haszonélvezete, melyeket az egyháztalok művelnek, takarítanak le és szállítanak haza, egy gyümölcsös kert, melyet kerítéssel ellátni s a fekvők adóját fizetni a lelkész köteles. Pályázati határnap: nov. 30-ika. Folyamodványok t. t. Szabó Pál esp. afiához Diósdra küldendők.

1098—1883. A k.-kalotai egyházmegyében a sz.-lászói kántori állomás. Javadalma minden ágy után 1/2 v. búza vagy 12 kupa rozs, 17 o. é. kr, az özvegyek egy részétől 4 kupa búza 8 kr, másoktól 4 kr minden hurubás cigánytól 20 kr; mindkét fordulóban három különböző minőségű 17 k. véka férőjű föld, 2 drb 2 vékás kender ugar, 7 szekér szénát termő rét haszonélvezete, minden 15-ik évben levágandó erdőből 8 hosszú öl fa levágva, hazaszállítva; temetésért 20 kr, bucsuztatóval 40 kr, tisztességes lakás kerttel. Pályázati határnap: november 30. Folyamodványok t. Szakács István esp. aához Sz.-Lónára (n. p. Gyalu) küldendők.

Kolozsvárt, 1883. okt. 27.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI S KIADÓI SZÁLLÁS:

b.-farkas utca 16 szám, hová a lap szellemi s anyagi ügyeit illető minden küldemények ezimzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt., félévre 3 frt., évnegyedre 1 frt. 50 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

HIRDETÉSI DIJAK:

kétszer hasábozott garmond sor vagy annak tere 5 kr. Bélyegdíj minden beigtatás után 30 kr.

Nagyobb és többször megjelenő hirdetéseknel külön kedvezményt nyujt a kiadóhivatal.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Egy test és egy lélek vagytok. Eféz. IV. 4.

Tartalom: Államsegély. Szász Béla. — Juris professor. — Jób könyve (Bibliai tanulmány.) Benkő István. — A paulicianusok szektája (Egyháztörténelmi tanulmány.) Nagy József. — Vidéki élet. A deési egyházmegyéből. p. n. Huszonöt éves jubileum. K. p. — Különlélek.

ÁLLAMSEGÉLY.

I.

Emlékezhettünk az élénk vitára, melyet az egyetemes konvent idején a tiszáninneni egyházkerületnek, a dunamelléki és a tiszántúli egyházkerületek által is pártolt indítványa keltett, mely szerint az 1883. évi XXX. t. cz. életbeléptének alkalmából, hogy középtanodáink jövőre e törvénynek megfelelő méretekben legyenek fenttarthatók: az 1848. XX. t. cz. 3. §-ának, mely a vallásfelekezettek közötti teljes jogegyenlőség kimondása mellett, minden bevett vallásfelekezet egyházi és iskolai szükségleteit az állam által rendeli fedeztetni, életbeléptetése iránt a szükséges lépések a konvent által is megtéssenek.

Az egyetemes konvent közjogi és tanügyi bizottsága, finom tapintattal, kitért a nézetünk szerint teljesen időszerűtlen és politikátlan indítvány lényegének, vitatása elől a midőn azt a határozati javaslatot terjesztette a konvent elé, hogy miután az új középiskolai törvénynek felekezeti gymnasiumainkra való hatása felől, még ez idő szerint, tájékozás nem szerezhető: halassza a konvent „ezen nagy fontosságú s egyházunknak az államhoz való jogviszonyát érintő, de most még nem aktuális jellegű,“ indítványa tárgyalását későbbi időre, ellenben szólítsa föl az egyházkerületeket, hogy a kebelükben levő iskolák állapotáról, az országos törvényben előszabott

berendezés tekintetében a konventnek jelentést tegyenek.

Ám az indítványt tevő egyházkerület érdemes püspöke nem akarta a dolog lényege előli e kitérés célzatát elérteni, vagy mondjuk, elfogadni s a konventet határozott színvállásra kívánván kényszeríteni, a bizottsági javaslatnak a következő tétellel való kiélezítését javasolta:

„A konvent méltányolja és teljes mértékben magáévá teszi az ezen indítványt tevő és ezt pártoló egyházkerületeknek azon kijelentését, hogy az 1848. XX. törvényczikkben lefektetett nagy elvekhez ragaszkodnak s ezen törvényt élő törvénynek tekintik.“

E potló indítvány nyilván igen kényes természetű dilemma elé állította az egyetemes konventet. Mert a mellett, hogy „ezt a nagyjelentőségű s egyházunknak az államhoz való jogviszonyát érintő“ kérdést: az összes egyházi és iskolai költségeknek az állam által leendő hordozását, csak úgy per incidens kell vala eldöntenie: akár egyszerűen leszavazza az indítványt, akár magáévá teszi — egyként ellenmondásba bonyolódik. Ha leszavazza: az országos törvényhozás jogába vág s még azonfelül elutasítja magától nemcsak az egyházi és iskolai kiadásoknak az állam által leendő fedezését, hanem azonfelül mindamaz elveket, melyek ama törvényczikkben lefektetettek. Ha elfogadja: túllépi saját hatáskörét, mert e fedezés el-, vagy el nem fogadása fölött nem a konvent, hanem a zsinat, mint az egyetemes egyházi törvényhozás, van határozathozatalra, illetőleg törvényalkotásra hivatva, s nézetünk szerint, az is csak az egyházkerületek kihallgatása alapján és értelmében.

A konvent többsége is ezt a fölfogást tette — bár hallgatólag — magáévá, a midőn a parlamenti gyakorlat szerint úgynevezett „indokolt“ napirendre téréssel oldotta meg a dilemmát — nem fogadta ugyanis el a potló indítványt, de megmondta, hogy miért? Folelet azért, mivel a tiszáninnyi egyházkerület indítványa az 1818. XX. t. cikkelyében csak is egyik határozmányára vonatkozott és azért, mivel a későbbi törvény által meg nem változtatott törvény fölött oly kijelentés, hogy azon törvény élő törvénynek tekintetik, szükségtelen s gyakorlati érték nélküli, jelen esetben pedig semmi körülmény által sincs indokolva. Végül pedig egész terjedelmében elfogadtatott a bizottsági határozati javaslat.

A potló indítvány ez indokolt határozattal megérdemelt sorsban részesített, a mint hogy egy olyan kérdésnek napi rendre erőszakolása, a mely fölött nyilatkozni „szükségtelen, gyakorlati érték nélküli s a jelen esetben semmi körülmény által nincs indokolva“ — mást nem is várhatott.

Hogyan arrogálhatta volna is az egyetemes konvent magának azt, hogy ő országos törvény fölött határozzon, akár pro, akár contra? Hogyan mondhatta volna, csak úgy nagy hirtelenben, az államnak, hogy fizesd papjaimat és tanárait, akár az állam pénzügyeire, akár saját tisztviselőinek az egyházhoz való viszonyára tekintve? Vagy túlfelől: hogyan tagadhatta volna meg egy protestans konvent p. o. a vallásszabadság elvét is?! Nem is tehetett tehát mást, mint a mit tett — indokoltan napirendre térvén — a mint a kérdés ez ágára nézve magunk is cselekeszszük.

A kérdésnek azonban megvan a maga másik ága, melyet a konvent is napirenden tartott, illetőleg napirendre tűzött.

Ez a középiskoláink által netalán igénybevehető vagy veendő államsegély kérdése.

Eddig már folynak az egyházkerületekben — legalább a mienkben igen — a konvent által elrendelt adatgyűjtések s az ezek alapján majdan hozandó konventi (vagy zsinati?) határozatig áll az idej konventnek elég sajátságosan — épen arról a részről indítványozott határozata, a melyen a konventnek az iskolák fölötti főhatósági jogát szeretnék megnyirbálni s a mely határozat szerint e jövőbeli megállapodásig megtiltatott az egyházkerületeknek, hogy középiskoláink segélyezésére nézve az állammal egyezkedjenek.

Ehhez az igazán aktuális kérdéshez kívánunk ezúttal hozzászólni s mindez előzményeket azért soroltuk föl ily részletesen, hogy a valóban nagyfontosságú, sőt életkérdés egész teljében előttünk álljon s majdan az adatok beérkezéssel, mint már meg-

vitatott kérdést tekinthessük a főkérdést: a magyarországi reformált egyház igénybe vegye-e középiskolái egy részére nézve az 1833. XXX. t. cz. 47. §-ában foglalt határozmányok szerinti államsegélyt? Erről jövőre.

Szász Béla.

A juris professor.

Egy beszéd, melyet a n.-enyedi ref. Collegiumban a törvények rendes tanítói székébe lett beigtatásakor ezen hivatalát elkezdette

Szász Károly,

Nagy-Enyeden, 1822-ik esztendőben.

(Folytatás.)

I.

A juris professor először egy közönséges tanító. Hosszasan előszámlálhatnám egy tanítónak s ennek megfelelő tanítványnak tulajdonságait, alkalmaztathatnám az enyedi collegium állapotához; mondhatnék sok olyat, a mi most paradoxum, a mit éppen most bajosan tudnánk felfogni, de majd száz esztendő múlva csodálkozni fognak azon, hogy egy pillanatig lehetett róla kételkedni. De erről a tárgyról bővebben beszélvén akkor, mikor ezen falak közt először megszólaltam, nem akarom a kicsépett kéréket újra verni.

Mondhatnám a professornak, hogy tanítson mentől kevesebbet. Mikor a párisi universitás bibliothekája nem állott többől, mint ma egy akadémita urfié, akkor megkívánhatta a juridica facultus, hogy az ifju törvény tanuló 10 esztendőt töltsön el a fokján. — De ma, midőn az eltölt századok elmélkedései, talimányai, prejudiciumai a szükséges tudni valót olyan iszonyu halomra nevelték; mikor a divat tyrannismussa a szegény emberiség vagyonának ebbe az ágába is belefurta magát és engedelmességhez nem szokott hangjával parancsolja, hogy egy közepszerű tudós is legalább hét nyelvet, u. m. görögöt, deákot, németet, francziát, angolt, olaszt és a hazait; hatvan tudományt, melyeknek logiába, metriába és ficába kimenő neveit nem akarom előszámlálni, drága pénzen, időn, egészségen és humoron megvásároljon. Mikor némely enyedi tanulónak az ő 24 óráját négy professor, 10 tanítvány, három természetiszlükség: álm, étel, mozgás és (miért ne valljuk meg) az ifju indulatok adója között kell megosztani, ekkor — mondom — a szoros választást, a szük határt nem lehet eléggé ajánlani.

Mondhatnám a tanítványnak, hogy sokszor örvendezek annak, a ki akadozva felel. Szép ugyan, mikor a tanítvány, mint a jól simított tükör, a mit tanítójától vett, épen abban a formában vissza tudja adni. — Az is szép, mikor a gyengébbnek ideje jut arra, hogy a hallgatott tárgyat jól által értve, meghabozó előadását mestere kitételei után megigazítja.

De valljuk meg, hogy ámbár a jól megmagyarázottat, mindennek a megértettet jól kifejezni csak kevésnek adta a természettel egyesült kimivelődés; valljuk meg, hogy megszorítván a tanulónak idejét, sokszor csak azt

hagyjuk fenn, hogy a tudománynak értelme vagy szavai közt válasszon. Szeretem hát én, mikor a lassubb talentumu értelmes ifju a közönséges balvélekedésen felül-emelkedve, a dolognak értelmét keresi — és azt, hogy mit: igen — csak azt nem tudja: miképen kell mondani. Ellenben, valamikor az értetlen repetitor, mint egy havasi patak hajtotta malom, olyan sebesen pergeti a cursusnak szavait, mindig felgyulok a század charlatansága ellen, mely magát önként csalattatni szereti s a valóért mindenütt conventionalis jegyekkel, becsületért complimenttel, gazdagságért külső fényvel, kegyességért bőjtél, érzelemért üres szókkal kifizetteti.

De nem akarom sem magamat le-, sem titeket megnevettetni, közelebb szállok czélomhoz. A juris professor a törvényeket és különösen a hazai törvényeket tanítja.

Elfujjam-e én is a beköszöntő professorok rendes nótáját? Megmutassam: hogy az én szakom minden lehetséges tudományok közt legszebb, tanulni legkönnyebb, de tanítani iszonyu bajos, azonban a legszükségesebb, úgy hogy egy új özőn-vizből csak azt kellene kiragadni, mint egy tudós mondotta volt Plutarchusról.

Kérdjétek meg magatokat, kérdjétek meg a historiát, kérdjétek meg mindent, a mi körülöttünk emberen, ember által történik — az nem a jusnak tárgya-e? Vagyon és személyes tehetségek, — ez a két mankó, melyre a magára sánta emberi akarat támaszkodik s ez a kettő van az uralkodó akaratnak pálczája alatt. Zöld asztal mellett ülő hét ember a földet sarlóm alól, a kenyeret kezemből kiitéli: ki adott szaoadságot reája? A törvény. A francziai adószedő hajdan kétharmad részét a szántó-vető verejtékkel szerzett javának elvette — jussa volt reája. A mit én fekete lével a fehér papirosra irok, azt iratják a hódolók, kétszázezer írő deák által, a zöld mezőbe vértentával és golyóbis rézpórral: a nemzetek megsértett jussait. Ember az embernek kószért dolgozik. Ember az embert megfosztja az igaznak és hamisnak egyaránt felhozott szép napvilágítól — s egy sötét tömlöcznek fenekén, még életében, azoknak veti eledelül, a melyek őtet csak holta után várták, és oh irtoztató látás! a vágópadra hurczolnak egy szerencsétlent, s egy arra készült mesterember, megtanult regulák szerint, kezét, nyakát mézárosi érzéketlenséggel lemetéli. Elkábult emke-riség! van-e valami, a mivel ezt a hyenai marczungolást menthessed? Igen is van: a jus, az a tudomány, a mely ezt a tetsző ellenkezést megf. jti, a mely megmutatja, hogy minekutána fodrászaink, divat-szabóink, szakácsaink és zsebtolvajaink vannak, — néger-sklávra, doktorra, királyra, bíróra és hohérra is van szükségünk. Megmagyarázza, hogy sokat mond a gennai fogházon ez a felírás: libertas, szabadság; mert már a szabadságot csak fogházak által lehet elérni — s utoljára megérteti, hogy már ma a legfelső elérhető szabadság nem abban áll, hogy senkinek, hanem, hogy mindnyájan egyformán legyünk rabjai a törvénynek. és már most:

a) hogy melyek ezek a törvények, ezt tanitom én.

Én vagyok az a szerencsétlen holló, a ki kikárogom azokat a keserves eseteket, melyekben az egésznek közjáváért az egyes ember ellen, kénytelen a felső hatalom baromi eszközökkel élni;

b) az emberi természet, mely az ő miértjét soha el nem szokhatja, arra indit, hogy a törvények eredetét a historiába felkeressem. Ez is szebb expeditio, mint a mely a Nilusnak forrását, vagy a földnek tengely végszegét kereste. Felmérem tehát, hogy kilencz századnak harmincz generatioja egymás nyomába léptetve, mennyit tudott megmivelni a törvények széles mezejéből, mi termést látott munkájok után a haza, ebből mennyit hullatott ki az idő rostája; mennyit tett be, mint megválasztott magot, a Verbóczy, Approbata, Compilata magazinumába?

Mikor volt a polgároknak legnagyobb bece? Ki volt az utolsó magyar? Az én utam ezen a mulandóság setétes vidékein a magyar dicsőség sok ruinája, sok nagy emberek sirja mellett visszén el. A Hunyadiak, a Zrinyiek, a Kemények, a Bethlenek monumentumainál ki mehet el érzéketlenül? Egy könnyecseppel szemébe áll meg mellett az ifju polgár, hozzásietek megölelem őtet, s a két hazafi szív egymásra ismer, a harmadiknak közös szeretetében.

Szép pálya nyilik meg egy törvény tanító előtt, kivált ha a példákat nemcsak a Cajasoktól, Titusoktól és Semproniusoktól, hanem a Báthoriaktól, Keményektől stb. tudja venni a tanításban. Így ha hazájának Scipiója nem is, de lehet Scipiókat formáló Polybiusa. De nagyok is iránta a praetensiók. Kettőt kívánnak főképpen, de a kettőbe sok foglaltatik. Azt kívánják:

A) Hogy senkit meg ne bántson. Olyan az ember, mint egy machina. Vesd fel jól az erőnek, az ellentálláshoz való mértékét, szabd ki szoroson a calculus szerint, a machina nem fog forogni, mert a részeknek surlódása, sok ismeretlen akadályok a calculusból kimaradtak; így van ez az emberrel, a morális és politikai világban is. Kivánd miudentől csak azt, a mihez szoros jussod van, örökké megcsalattatva maradsz, mint a vásárba többet kell kérni, tudva, hogy kevesebbet ígérnek. Valamint a muzsikába a különböző hangok adják a fülnek kedves harmóniáját: úgy a polgári társaságnak különböző, sokszor ellenkező interesséjü részekből kell állani.

Mindenik jussai kívánásába a mértéket meghaladja. De az ellenkező praetensiók, mint az algebra plussal és minussal egymást lerontván, az egyenlőség megmarad, azonban az indulatok játéka az egésznek elevenséget ad. Ez az angol igazgatásnak mechanismusa.

Egy tanító, ki mint egy olympiai ítélőbíró, a küzd-hely homokjára nem lép, hanem a magosabban álló bátorságos néző helyből csendesen szemléli a bajvivók tusakodását, egyik félnek is egészen helybehagyását nem adhatja. Mi módon kerülheti el tehát a megbántást, mikor sem szólani veszedelem, sem hallgatni gyalázat nélkül nem lehet? Felelet: úgy, hogy:

a) Valljuk meg, hogy mint a muzsikusknak az eleibe

tett kótán, úgy nekünk a tiszta törvény természetes értelmén túl menni, akár az ideálok egében, akár a crisis purgatoriumába, akár a hizelkedés poklába nem szabad, és

b) Háládatosan ismerjük meg, hogy az ausztriai sas szélesen kiterjedett szárnyainak szélső toilai alatt, ez a mi kicsiny hazánk a külső zivataroktól megmentve, önnön melegébe jól tevő csiráit mind szebben fejtegette; ismerjük meg, hogy az uralkodók a mindenhatónak képviselői és követői a földön, a kinék végső céljait az elfogott emberi szem, sokszor által nem láthatja. Azt kívánják:

B) Hogy mindennek használjon. Sőt van olyan, a ki nem átalja egy juris professornak azt a csodálatos problémát teuni fel, hogy ő egy egoistai nevelés s husz, huszonnégy esztendőnk által már rég meghatározott characterü ifjai karban, két órai praelectio lehellel, herosi lelkesedést fuvalljon belé; belőlök megannyi Leonidásokat vagy Brutusokat formáljon. Éppen ennyi jussal lehetne okozni az épület hibáiért azt a kőmives legényt, a ki a gombot feltette. Mint a halál az életen keresztül foly s minden óra a hatvan esztendőnk halálnak egy részecskéje, úgy a character, nem az utolsó preceptor adja, hanem csak bevégzi, s Catoból akármely Pestalozzi sem formálna hazafit, ha gyermekkorába nem akarná Syllát megfojtani. Mint a muzsák Melpoméneje úgy a polgári lelkesedés Geniussa sem mindenre mosolygott bölcsőjében.

A Krisztus ötezer hallgatói között is csak 12 tanítvány volt. Egy épületre egy pallér s száz napszámos kívántatik. Itt is elégedjék meg a nagyobb rész, ha a törvények közéletbe forgó matériáját, praxisát kézi mesteresség módjára megtanulta. Ti p. o., a kikben a haza geniussa az igaz magyar vért jobb időkre akarja tartani, nem lesztek tőlem elfelejtve! Troja megvételére szánt Achilesek, ha most puha köntösbe kell is öltöznetek, eljön az idő, mikor Ulisses a fegyvert megmutatva, a herosi tűz elárulja magát.

Keveset mondhatok nektek, de mint a repülő madár szájából történetből kihullott mag a jó földben megfogamzik s egy erdő támad belőle, úgy gyökerezzék meg minden mondásom bennetek! Ti vagytok az én örömeim! az én reménységem! az én dicsekedésem! Hazafi karokkal ápolgatlak titeket, s örömkönnyek közt adom által a hazának a Márcellusokat. Ha én nem is kísérhetlek a haza harcába, mint egy sánta Tyrtaeus, trombitával buzdítlak. Mintegy szárnya tört hattyu társai után, úgy nézek kívánsággal utánatok, míg az ethert hasítva a hir temploma felé siettek.

(Folyt köv.)

JÓB KÖNYVE.

— (Bibliai tanulmány.) —

Irta:

Benkő István.

(Folytatás.)

3) A behémot (hippopotamus=viziló, a héber biblia szerint XL. 15—24, a magy. bibl. fordítás szerint XL.

10—19) és a livjátán, (krokodil, héb. szerint XL. 25—XLI—26, a magy. szerint XLI. fej) leírását ismét némelek közbetoldásnak tekintik. Először Eichorn és Bertholdt állították, hogy bizonyos részek nincsenek valódi helyükön, így XLI. 4—26 mindjárt XL. 31. vers után következnek, míg a XL. 32—XLI. 3. versnek helye a livjátán leírása XLI. 4—26 után lenne. Ewald, Meier, Simson, Dillmann, Fürst s később Eichorn is tágadják a XL. 15—XLI—26-ig terjedő két fejezet valódiságát; Stuhlmann és Bernstein pedig a XLI. 4—26 részt tartják későbbi hozzáadásnak.*) A főbb érvek e szakasz valódisága ellen, következők:

Az állatok ezen leírása Isten hatalmát akarja szemléltetni a teremtésben, mi a mindenható első beszédének képezi tárgyát, így e leírás is az első beszédhez tartozik, (XXXVIII, XXXIX) nem pedig a másodikhoz, melynek tárgya, hogy Jóbnak az isten igazságosságát illető kétségeire feleljen. A hosszas leírás szükségtelen a Jehova második beszédéhez, mivel ennek teljes befejezése van a XL. 6—14-ben; míg másfelől a XLI—26 nem képez valódi berekesztést. A bizonyító módok nem jól vannak választva, mivel egy állat sem, még a behémot és livjátán sem legyőzhetlen az ember által és mivel a leirt állatok specificie egyptomiak, így ismeretlenek voltak a palestinai olvasó előtt. A leírás az unalmassáig hosszadalmas és hiányzik belőle az a tömörség, élesség, isteni hatalom és gúny, mi az első beszédnek jellemzője; a leírásnak semmi vonatkozása Jóbra. Maga a nyelv is, tekintve a szavakat és alakokat, azt mutatja, hogy csak a régi költeményből van átvéve, annak utánzása, stb. stb.

A felhözött érvek azonban részben tarthatatlanok, részben pedig semmi súlylyal sem bírnak. Jehova két beszédének (XXXVIII, XXXIX, és XL. XLI.) tárgya között nincs oly éles megkülönböztetés, hogy egyikben a hatalom, a másikban az igazságosság iratnék le. A költőnek inkább célja, hogy istennek ezen tulajdonait belső összeköttetésökben mutassa fel, a mint mutatja a Jóbbhoz intézett felszólítás (XL 7, 8) az ő igazságára vonatkozólag és a mint látszik a 9—14 versekben, hol Isten hatalmára van vonatkozás. Az Isten hatalmát és mindenhatóságát írja le ezen két szörny festése által, mivel Isten ezeket is megsemmisítheti, mennyivel inkább hát a büszke gonosz embert. A gondolatokban e szerint meg van az összefüggés.

Ha Jehova beszéde XL. 6—14-ben végződne, igen rövid lenne, összehasonlítva az első beszéddel; de másfelől e leírás nem is szükségtelen, sőt a 9 versben tett kérdés támogatására a két konkrét példa felhozása, mely isten hatalmával szemben felbreszti Jóbban saját kicsinysége érzését, egészen helyén van.

Az állatvilág leirt két szörnye legalkalmasabbnak látszott a költő előtt az isteni mindenhatóság feltüntetésére és ezen állatokkal a zsidók az Egyiptommal való szoros kereskedelmi összeköttetésénél fogva, bizonyára ismeretesek voltak.

*) A fejezetek és versek a héber biblia beosztásas szerint számitandók.

A leírás ilyen hosszadalmasságával egyebütt is sok helyen találkozunk a könyvben és így itt épen nem feltűnő; de még az ó-testamentom más könyveiben is sok példa van erre. Az irány különbsége a dolog természetéből folyó és a költő művészetét mutatja, a mennyiben a leírt képeknek megfelelő alakot igyekeznek adni; de szépség tekintetében nem áll alább a költemény többi részénél. Bár hosszas és tárgyilagos a leírás, de azért erő és hangzatosság nem hiányzik belőle. Vonatkozása is van Jóbra, mert midőn ezen vadakat, ezeknek erejét és vadságát leírja, melyek az ember előtt féltelmesek és veszélyesek, de a melyek mégis kénytelenek engedni isten hatalmának, mintegy rámutat, hogy eképen az embernek is és így Jóbnak is minden elbizakodása semmit ér Istennel szemben, hanem Jóbnak is meg kell hajolni a mindenható hatalma előtt. Micsoda az embernek büszkesége Isten hatalmával szemben, a ki a világ legnagyobb szörnyeit is kormányozza. Tudja-e ezt az ember, tudja-e Jób? Az eljövő szavak és alakok, melyek közösek a költemény többi részével, épen nem utánzásra mutatnak, hanem arra, hogy e rész is a többi rész irójától ered. Az ugyanazon szerzőséget bizonyító okok csak subjectiv izlés által, de következtetlenül magyaráztatnak az ellenkezőre.

E szakasz valódisága ellen felhozott ellenvetések tehát, mint láttuk, a dolog lényegét tekintve semmi nagyobb súlyal nem bírnak, inkább különleges egyéni véleménynek és izlésnek kifolyásai s épen ezért nem ingatják meg e szakasz valódiságát.

4) Elihu beszéde XXXII—XXXVII-ig bezárólag már egészen eltérő a könyv többi részétől s világosan látszik, hogy egy későbbi szerző közbetoldása. Tartalom, műalak, nyelv, a problémának eltérő theologiai felfogása s több más körülmények mind arra mutatnak, hogy e fejezetek eredetileg nem tartoztak a műhöz. Már magának Elihunak származása is különbözőleg van előadva a Jóbétól és három barátjától; mert míg ezeknek csak hazája említettik (I. 1; és II. 11), addig Elihunak atyja és nemzetsége is föl van sorolva, a mely körülmény szintén külön szerzőségre mutat. Elihu (=istenem ő) ugyanis Barakeélnak fia, Buznak törzsből; Buz, Gen. 22, 21 szerint testvére vala Uz-nak és második fia Nachornak, aram eredetű legközelebbi törzsrokon az uzzitákkal, tehát Jób rokonaival; Jer. 25, 23 szerint a buzziták az arab puszták lakóihoz tartoztak, Palostinától keletre. Elihu e szerint, mint Nachortól származó a nachoreta törzshöz tartozik; a Ram nemzetség, mely egyebütt nem fordul elő, nem nép, hanem családnév s mint Elihuval rokonságba levő, szintén a nachoreta törzsből való. — Lightfoot és Rosenmüller abból, hogy Elihu genealogiája a többi szereplőkénél részletesebben van adva, azt gyanítják, hogy Elihu a könyv szerzője, mint a kinek neve alá a költő saját személyét rejtette, más keleti költők szokása szerint, a kik munkájuk vége felé bizonyos ügyességgel nevüket is becsempézik. Azonban ezen hozzávetés semmi alappal nem bír s a héber irodalomban nincs rá analogia. Inkább azt akarja a részletes származtatással a

későbbi közbetoldó feltüntetni, vagy elhíttetni, hogy az ő költött személye, Jóbbal rokon törzsből való. Lebegett vagy nem e czél előttte: a leírásbeli különbözőzés idegen szerzőt árul el; mert az eredeti szerző a főbb szereplőknek, Jóbnak és barátainak geneológiáját is vagy részletesen adta volna, mint az Elihuét, vagy megelégedett volna ezen mel-lékszereplőnél is azzal, hogy felemlíti egyszerűen hazáját, mint a többiekénél tette.

(Folyt. köv.)

A paulicianusok szektája.

— Paulicianismus. —

(Egyháztörténelmi tanulmány.)

Irta: Nagy József.

Különben ezen páli szekta leginkább Kis-Ázsiában és Armeniában tett hódításokat: a félsziget keleti határain, Armenia hegyei között, továbbá Syria északi részén, valamint az Eufrates partjain, ugyancsak Mesopotamia északnyugati szélein számos Marciont követő szekta alakult, annyira, hogy Syrus Efr. a IV-ik században figyelmezteti kortársait, hogy Edessa környékén mindenféle eretnek nép lakik, név szerint: Maninak és Marcionnak követői. Theodoretus püspök, a második század felében említi, hogy az ő kerületében mintegy tizezeret térített meg. A gnosticusokat e szekták némelyike jóval túlélte, minek oka tantételének egyszerűségében, alapítójának komolyságában és kegyességében keresendő. A Marcionról nevezett szektának mindig ismertető jele és életereje volt a páli szellem, s noha a szekta hosszú életben, sok változáson is ment keresztül, de korántsem sülyed el olyan mélyen a persa theosophiába, mint a manicheismus.

Ugyanezen szekta kebelében a VII-ik században, hihetőleg még korábban, egy mozgalom indult meg, mely a nép hitének Pál szelleme szerint való reformálásában nyilvánult. E szekta, a paulicianusok szektája és irányzatánál fogva, méltán foglal magába reformatori törekvéseket, ugyanannyira, hogy kevés megszorítással — a mennyiben e szekta az egyház kebelén kívül esett — a protestans nevet inkább felvehette volna, mint a paulicianust. Ha ezen állításunk igaz, akkor Pál apostolt méltó joggal tarthatjuk a protestantismus atyjának. A paulicianusok hitelvének vizsgálata egyfelől tiszta fényt derít arra vonatkozólag, hogy ők Pál apostol tanait vették alapul, másfelől meggyőz bennünket azon törekvésük igaz voltáról, mely a keresztyénség valódi lényegének kellő méltatásában és megvalósításában nyilvánult.

A törvényes egyház keretén kívül eső szekták történelmére vonatkozó forrásaink nagyon kiányosak, úgyannyira, hogy az említett szektára vonatkozólag alig vannak adataink, a melyeknek elvesztét egyfelől a törökök határtalan fanatizmusának, másfelől a kegyes katholicismus hitgyűlöletének, az inquisitio máglyáinak s több más méltán felelősségre vonható eljárásának tulajdoníthatjuk. Így tehát csak azok iratai szolgálhatnak kütfő gyanánt, kik a paulicianusok heves meg-támadói voltak.

Két kortársnak irata: a tudós, de szerencsétlen kon-

stáantinápolyi patriárchának,*) Photiusnak és bizonyos Petrus Siculusnak **) munkájában találjuk fel ezen elítélt eretnek szekta legrégebbi történelmét. Photius munkája — melyet, mint patriárcha 867 körül kezdett írni — százada kegyességének és tudományosságának hű tüköre.

Petrus Siculus kevésbé ismeretes, azonban annyit mégis tudunk róla, hogy 869 körül Tephricében, a paulicianusok fővárosában, jelen volt a byzantiumi küldöttséggel, Macedo Basilius császár azon megbízásából, hogy gyűjtene adatokat a manicheusok és a paulicianusok történetéhez. Azonban dacára ezen szerencsés helyzetének, megbízásában nem járt el kellő módon, úgyannyira, hogy eredeti forrást alig használt s 871-ben kiadott munkája nem tekinthető egyébnek, mint Photius átdolgozott munkájának.

Habár nincs jogunk a fennebb említett két írónak munkáját hűtlenséggel vádolnunk, de használatát elővigyázatot igényel.***) Mind a két munkát az eretnekek iránt való legnagyobb gyűlölet szelleme lengi át; ezen állításunk igaz voltáról tanuskodik azon számos — a mai kor izlését a megbotránkozásig sértő — gúnynév és átkozódás. A paulicianusok későbbi történetéről még más byzantiumi író is szolgáltat némi felvilágosítást, de úgy látszik, e szektára vonatkozó részrehajlatlan ítélet csak az újabbkori historikusok tolla alól került ki. Nagy becsű e tárgyra vonatkozólag Gibbon „Decline and fall of the Roman empire“ című munkája, melyről Gieseler ezt mondja: eine geistreiche und lebendige Charakteristik der Paulicianen unstreitig das Beste was bis jetzt darüber vorhanden war.

A múlt idők történetének irodalma kétségkívül most a legérdekesítőbb jelenetekkel ajándékozva meg az olvasót, majd ezen érdekeltségét lehangolja a legalaposabb utánjárás sikertelensége, legodaadóbb fáradozás meghiúsulása. Azonban e lehangoltságban megnyugtatja a figyelmes kutatót az a tudat, hogy a régi idők tévhit, ferde balnézete mellett, a századok őrvényébe belemerült nemzetek létesítették, legnagyobb komolysággal s értelemteljes megfontolással, néha fanaticus lelkesültséggel, csaknem a lehetetlenséggel határos, ma már tökéletesen elenyészett, olyan intézményeket, a melyeket alig vagyunk képesek felfogni, hogy miként fogamzottak meg amazoknak eszméi olyan primitív halandók lelkében. S midőn a történészek az elmúlt időknek sötét ködéből az eseményeket a józan kritika segítségével sikerül felkutatni s tiszta világosságban előállítani, tapasztalata

*) Photius munkáját Galland adta ki: Bibliotheka T. XIII: továbbá Wolf: de anecdota graeca sacra et profana. Photius III. Mihály udvarában előbb titkár, majd később protospatharios (százados) a császári testőrségben, valószínű, a hogy paulicianusok ellen ítézt mindkét szerencsétlen küzdelemben részt vett.

**) A Petrus Siculus munkáját 1604-ben egy vaticani kézirat nyomán Raderus Máté jezsuita adta ki. Ennél egy jobb kiadás jelent meg Gieseler-től, melyben fel van használva a byzantiumi írók: Cedrosus, Zonaras, Constantinus Porphyrogenitus. An. Comena munkája. Továbbá foglalkoztak e tárggyal Neander, Hase, Mosheim.

***) Azonban, míg Photius munkáján bizonyos mértékeltetés vonul keresztül, addig Petrus Siculus kifejezéseiben, a szó teljes értelmében, trivialis.

arról győzi meg, hogy ő maga is egy más, a történelemnek átadott, világban él.

A világtörténelem árjának hatalmas hullámai szakadatlanul tova hömpölyögnek, miként a Niagara roppant víztömege folytonosan sebesező erővel nyomul a hatalmas őrvénybe; a felfogó nagy medenczébe, a melyből a kiömlő víz, minél távolabb jutott ama tajtékzó medenczétől, annál nyugalmasabb, annál csendesebb. Hasonlólag ama küzdőter, a mely századokkal ezelőtt roppant forrongásnak volt színtere, ott ma már nyoma sincs az olyannemű küzdelemnek, mert itt más idők, más emberek hozzák mozgalomba az elemeket.

VIDÉKI ÉLET.

A deési egyházmegyéből.

Láposvidék 1883. november 5.

A hagymás-láposi ev. ref. egyházközségnek folyó hó 4-én egy szép, megható és ritka ünnepélye volt, mely az egyházak életében is alig egy században ha jön elő. Mint idegen elem közvékel, fájdalom, kevés népességű, sok anyagi szükséggel küzdő egyháznak századokon keresztül egy tornyát helyettesítő fa alkotmánnyal kellett megelégedni és az abból hívó harangok szavára az Ur házába egybeseregleni. A gróf Bethlen és Teleki családok buzgósága és áldozatkészsége egy szép és a kor izlésének teljesen megfelelő templomot hozott létre ezen egyházban, de a viszonyok és körülmények változása visszaesést idézett elő az egyház életében is, mely mind ebben, mind a hívek kevesbedésében napról-napra észlelhető. A kedvezőtlen behatások dacára is, a híveknek nemzetiségökhez való szívóssága, egyházuk iránti szeretete, vallásukhoz való hű ragaszkodása ezelőtt évekkal azon elhatározást eredményezte, hogy bármily nagy áldozattal, bármily erőmegfeszítéssel is, templomuk homlokzatához emeljenek egy díszes tornyot, hogy a jelenben élő hívek buzgósága élő kifejezést nyerjen s a késő unokákra, mint lelkesítő példa hasson nemzetiségük ápolására és egyházuk istápolására.

Az eszme, mely évek előtt született — a h.-láposi egyház híveinek dicséretére — megvalósult, mert minden segínyt nélkülözve, az egyház és az egyesek erejére támaszkodva, a díszes és a mai kor építészeti izlésének teljesen megfelelő torony pléh fedelével, a minden részeiben kijavított templommal büszkén jelzik a hívek kitartó buzgóságát, valamint Incze József bádogos, Kartész János kőműves, Tóth Károly lakatos iparos vállalkozók műzslését és szakértelmét.

Ennek felszentelési ünnepélyére lettünk az egyház kebléi tanácsa által e hó 4-re meghíva, mint a kik befejezésén teljes szívükből örvendettünk. — Örömmel jelenthetjük, hogy az érdeklődők száma, az értelmiség, a vidéki ref. egyházak hívei részéről — nem is említve az idegen ajkuakat — oly sokaság volt, mely a különben tágas öblű templomban alig fért el. És, a kik örömmel jöttek, azok örömet is vittek el szívökben, dicséretet ajkaikon a h.-láposi egyház hívei iránt.

Az óhajtván várt idő eljövén, fél tíz órakor megkondultak a harangok, melyeknek hangjaira az egész község ünnepi színezetet öltött, mi alatt a proszbyterium és a vidéki értelmiség testületileg vonultunk be az Ur házába, hála-kat adni a megsegítő Istennek, ki a mű bevezetésére segedelmét megadta és egyszersmind házáat oltalmába ajánlani.

Az ének elhangzása után, Soós Károly helybeli lelkész ur föllépvén a szószákra, emelkedett szellemű imában mondott hála-t Istennek, a jószág, kegyelem és segedelemért, kérévén a mindenhatót, hogy századokon keresztül vegye házáat oltalmába; a királyért, hazánkért, nemzetünkért, anyaszent-egyházunkért, iskoláinkért Istenáldásáért esedezve leszállott. Ezt követte a m.-berkeszi lelkész, Pap István ur alkalmi beszéde, Pál Efez. II. r. 19—22 versei alapján fejtegette, hogy: ember a mit emberit épít, az az idő romboló hatalmának alája van vetve, de az igazság, még ha ember találja is fel, az idők végéig az marad. Öröklétele csak az számíthat, a mi örök igazságon épül, ilyen örök igazságon emelt lelki építmény a Jézus tudománya; ez a lelki templom az igaz hivekből, mint élő kövekből, folyton épül. Végül kérte Istent, hogy e mostan neki szentelt tornyot, házáat vegye oltalmába, tartsa meg a hiveknek egyházuk iránti szeretetét, áldozatkésztségét.

Istenisztelet után az egyszerű és szegényes kinézésű lelkészi lakban ismét a lelkész és neje, valamint Szöllősi József és neje részéről lekötelező szívéllyességgel találkoztunk, mely mindnyájunkban kellemes érzést szült és kedves emléket hagyott. Az egyszerű, minden fényt és fölösleget mellőző s mégis izléssel kiállított asztal szépen jellemezte az egyházi előljárásnak az egyház vagyonával takarosán gazdálkodni tudó képességét, mert nem az „eszem, iszom“, hanem a „tisztességes“ elnyert kifejezést. Kellemes fűszere volt az ebédnek a pohárköszöntők hosszú sora, melyben gróf Teleki Géza köszönetben álló képviselőnk talpraesett eszmái kötötték le a figyelmet, ki róm. kath. létére sok jó akaratot tanusított a h.-láposi s általán az összes kővári ref. egyházak iránt, melynek tettekben is több alkalommal adott kifejezést.

Mi, kik itt idegen elem közepébe vagyunk, legjobban látjuk a szűkkeblőséget, tapasztalhatjuk a nemzeti és felekezeti gyűlölséget, miért is ha egy-egy tekintélyes magánas jó akaratot tanusít: már csak ez is előnyt és erőt ad, ép azért szívünkben óhajtjuk: vajha többé lennének az ilyenek!

Nunc venio ad fortissimum virum. Ámbátor a szép tett dicséretre nem szorul, mert a nemes tett önmagát dicséris, mégis vannak oly esetek, melyek megérdemlik már példaadás végett is, hogy többek előtt dicsérelleg említessenek meg. A h.-láposi egyház történetében egy szép lap fog lenni, mely e nemes tettet tartalmazni fogja; megemliteni e helyen sem fölösleges. Van a h.-láposi egyháznak egy számadó gondnoka, Szöllősi József közpolgár, ki sem írni, sem olvasni nem tud, de annál jobban és üdvösebben tud tenni és szegény egyházáért szolgálni nejevel, Cseterki Klárával. Templomban létünk alatt egy szép szószék és urasz-

tali takaró ragadta meg mindnyájunk figyelmét, Cseterki Klára nevével ellátva; azonkívül az urasztala, az új tornyon a salú, vitorla, valamint a mézanyag egészben Szöllősi József adományai, melyek együtt több mint 2—300 frtot képviselnek.

Ez a két nemes lélek együtt érezve, gondolták szegény egyházuk segélyezésére befolyjni. Nagy részben az ők buzgóságuknak, a lelkésszel lett lelkesítő eljárásuknak köszönhető, hogy templomukon az idővel haladó csinosodás nyomai minden évben szaporodnak. Bár nem tudnak olvasni és mégis feltudják fogni, hogy az élet egy üres ráma és azon esetben lesz becses, ha nemes és szép tetteket foglalunk bele.

Adjon isten minden prot. egyházközségnek olyan számadó gondnokot, mint Szöllősi József és oly istapolót, mint Cseterki Klára!

p. u.

Huszonöt éves jubileum.

K.-Vásárhelyt, 1883. nov. 6.

Egyházi életünkben ritka, szinte páratlanul álló, kegyeletos ünnepélylefolysáról kívánom e becses lap t. olvasóit megismertetni. Soraim közlésére tisztelettel fölkérem a nt. szerkesztő urat, annyival is inkább, mivel e szép példa sokakra nézve irányadó lehet, hogy a mai vallásos buzgóság hiányával vádolt korban miképpen kell a hiveknek az ur oltára körül fáradozó hű szolgálak iránt a tisztelet, hála és elismerés adóját lefizetni.

Egyházunk vallásos buzgóságáról közönségesen ismert hűvei, tiszteletes Székely János ref. lelkész és tiszteletes Szacsva János énekvezér uraknak egyházunk kebelében eltöltött 25 évi hű szolgálatuk elismerésül, folyó hó 4-én megható ünnepélyt rendezett. A rendező bizottság mindent elkövetett a végre, hogy az ünnepélynek nemcsak külső formája, hanem főképp maradandó becsé legyen. A nemes törekvést szép siker is koronázta, mennyiben a hivek adakozásából begyűlt több mint 200 frt összegből $\frac{2}{3}$ rész a szeretve tisztelt ünnepelt lelkész és $\frac{1}{3}$ rész az énekvezér nevében, az egyházközségünkben már folyamatban levő kepeváltási alap nevelésére helyeztetett el, mint alapítvány. Ezen kívül, mint a hála és tisztelet külső jelvénye: előbbinek egy diszes ezüst keretbe foglalt biblia, utóbbinak egy hasonló diszes kötésű zsoltár lett átadva.

Az ünnepély lefolysa következőleg történt:

Vasárnap reggeli istenisztelet alkalmával a tágas templom megtölt a helybeli és vidéki, hit- s felekezetekülönbség nélkül összesereglettekkel; a városunkban levő tizenhárom ipartársulat zászlók alatt gyűlt az Isten házába, hol t. Kovács István tartott alkalmi beszédet. A rendes istenisztelet lefolgása után a helybeli „Dalkör“ az urasztala körül állva, egy szép hymnust énekelt, melynek elhangzása után, egyházi főgondnok tks. Molnár Józsiás ur szintén az urasztala mellett ünnepelt lelkészt szép beszéddel üdvözölte, melyben felsorolva ünnepeltnek érdemeit, egyházunk fölvirágzása érdekében kifejtett fáradozásait: kinyilvánította,

hogy buzgó hivei az erkölcsi előismerésnek adóját kívánták lefizetni akkor, midőn nevét megörökítendő, összegyűjtött filléreikből alapítványt tettek nevére. Ezen jó kívánságokban is gazdag üdvözlő beszédre következett ünnepelt lelkész igazán megható válasza. A válaszbeszédnek első része, mely a multtal foglalkozott, megható volt, miről tanubizynyságot tett a sokak szemében csillogó könyccsepp; utolsó része pedig hasznos, a mennyiben ünnepelt felhasználva a kedvező alkalmat, felmutatta a még elintézésre váró fontosabb ügyeket, p. o. iskolák építése, felső leányiskola, kepeváltási-alap létesítése stb. s ezeknek lelkes támogatására és pártfogására fölkérte a hiveket. Ezután algondnok, tks. Török Bálint ur üdvözölte, szintén lelkes beszédben, ünnepelt énekvezért, s az erre következett rövid, de átértett válasz után, ismét fölhangozott a Dalkör „Hazádnak rendületlenül“ című összevágó szép dala, s ezzel a templomi ünnepély véget ért.

A templomból nagyszámu női koszoru; egyházi, polgári tisztviselő, a társulatok zászlók alatt kísérték szállásukra ünnepelteteket s ezzel kezdetét vette a tisztelgés. Tisztelegtek: a városi tanács, négyelet, kir. törvénytörök, járásbiróság, tisztikar, takaré- és kisegítő-pénztár, iskolaszék, tanítói-kör. Ezen utóbbiak ünnepelt lelkésznek egy díszokmányt nyújtottak át, kinyilvánítva: hogy a nevelés ügye körül kifejtett érdemei elismerésül a Dalkör tiszteletbeli tagjává választották.

Estve diszvacsoara tartatott, melyen női szép koszorúval ékesített több mint száz tag vett részt, képviselve nemcsak egyházunk, hanem egész városunk összes előkelő osztályát. A pohárköszöntők sorát egyházi főgondnok nyitotta meg ünnepelt lelkészért; algondnok az énekvezérért. Majd főpásztorunk, püspök ő méltósága és egyházkerületi főjegyző lettek felköszöntve, kik erről távirati úton értesítettek. A felköszöntők hosszú sora után, a díszbankett a késő estvéli órákban véget ért.

Ime a szép példa, az igazi vallásos búzgóság, mely nemcsak Isten házában szorgalmas látogatása, hanem egyszerű kegyeletes cselekedetekben nyilvánul, s mely hangosan kiáltja egyházkerületünk összes protestans hivjainak: „Ma fényljk a ti világoasságtok az emberek előtt, hogy mások is lássák a ti cselekedeteiteket és dicsőítsék a ti menyeyi atyátoakat.“

K. p.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozvár, 1883. november 10.

Született 1483 november 10-én.

A mai nappalra mikor leszáll az est s kigyúlnak a csillagok az ég boltozatján, az éjféli előtti órában telik be 400 esztendeje azon pillanatnak, midőn az emberiség szellemi láthatárát elborító éjszakának setét fátyolán át első sugarai villantak át annak a fénynek, mely Luther Mártonnak halántékát, már világra jötte első percé-

ben, köríté. Az akkor még bölcsőben szendergő kisedből a hit és erkölcs nagy reformatora, a vallás és lelkiismeret szabadságának hatalmas bajnoka s nemcsak a keresztyén egyház, hanem az egész emberiség megújodásának halhatatlan érdemü uttörője lett. Nevének dicséretét nemcsak az általa alapított s nevérol nevezett felekezet hirdetheti méltán, de hirdetjük azt mi is s velünk együtt, bizonynyal, a hit és lelkiismereti szabadság, a fölvilágosodás és előrehaladás, az Isten-és emberszeretet evangéliumának minden igaz hive, barátja hálás kegyelettel gondol vissza arra a pillanatra, midőn a népek és nemzetek sorsát intéző Gondviselés őt s benne az egész emberiség legjobbainak, legnagyobb jóltevőinek egyikét életre szólítá. S ha égi szózat zendült a Megváltó születésekor, hadd zengjen a szivek mélyén a háladal most is, az Úr hű szolgájának, négy század multán, születése emlékűnnepén!

A budapesti ref. egyházközség nov. 4-én tartott közgyűlésében egy második lelkészi állomás szervezését kimondotta. Megállapította egyszersmid azt is, hogy az első papi állomás ez idő szerint nem tölteti be, mind addig mig a dunamelléki szuperintendencia püspökét meg nem választja, hogy esetleg, ha az egyházközség jónak látja, a megválasztandó püspököt saját papjái is megválaszthassa s Budapest továbbra is püspöki székhely maradjon. Az első pap fizetése 3000-, a másodiké 2000 frtban állapított meg; ezen kívül kap mindenik természetben szállást s a palást díj felét. Török Pál özvegyének a közgyűlés évi 1000 frt özvegyi kegydíjt szavazott meg.

— **Megjelentek s szerkesztőségünkhez beküldettek:** Keresztény Magvető. Szerkesztik és kiadják: Péterfi Dénes és Kovács János. Megjelenik minden két hóban egyszer. XVIII. évfolyam. Ötödik füzet. Tartalom: Czélirnyos darwinismus és Isten eszméje. Péterfi Dénes. Franciaországi levelezés. Charruauad Dezső. Az unitáriusok zsinati fötanácsának Vargyason aug. 26—28 napjain tartott gyűléséről I. s. Egyháztörténelmi adatok: LXIX. A sinfalvi templom elfoglalásához B. G. LXX. A Péchy Simonért kezesseget vállalok reversalisa 1638. Közli Koncz József. Reggeli ima. Jékei Aladártól. Egy orosz regényíró hitvallása. Péterfi Dénes. Gyöngymondatok. (Ujabbkori írótól.) Közli Kiss Mihály. Püspöki vizsgálat. s.—s. Levelezés. Szentgericzéről. Gál Kálmán. Török Pál. (Nekrológ.) Péterfi D. Irodalmi értesítő. —Méhész-Naptár 1884-ik szökő évre. Szerkesztette Dömötör László, az országos méhészeti egyesület alnöke, méhészeti vándortanár. Ára 60 kr. A szerző tulajdona. Budapest. Nyomatta Hornyánszky Viktor. 1883. —Evangéliumi Lelkészi Tár. Szerkeszti és kiadja: Czolder Márton, eléb hittérítő, jelenleg felsőbányai lelkész. Negyedik évfolyam. X.—XI.—XII. füzet. 1883. Nagybányán, nyomatott Molnár testvéreknél. —Olvasó Kör. Szépirodalmi regényfolyóirat. A Rejtett Milliók történelmi regény, irta: Montepin Xaver. III. folyószám. I. kötet. Előfizetési föltételek: Negyedévre azaz 6 füzet. 1 frt 50 kr. Fél évre 12 füzet, 3 frt. Egész évre 24 füzet, 6 frt. Egy füzet ára 25 kr. Megjelenik minden hó 1 én és 15-én. Szerkeszti Fülöp György (Budapest, Stárló-utca 31. sz.)

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI S KIADÓI SZÁLLÁS:

b.-farkas utca 16 szám, hová a lap szellemi s anyagi ügyeit
illető minden küldemények czimzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt., félévre 3 frt., évnegyedre 1 frt. 50 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

HIRDETÉSI DIJAK:

Kétszer hasábozott garmond sor vagy annak tere 5 kr. Bélyegdíj minden beigtatás után 30 kr.

Nagyobb és többször megjelenő hirdetéseknel külön kedvezményt nyujt a kiadóhivatal.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Egy test és egy lélek vagytok. Eféz. IV. 4.

Tartalom: Államsegély. Szász Béla. — Juris professor. — Jó b könyve (Bibliai tanulmány.) Benkő István. — A paulicianusok szektája (Egyháztörténelmi tanulmány.) Nagy József. — Vidék i élet. Az erdővidéki ev. ref. egyházmegyéből. r. l. — Az áll. ig tanács r. üléséből. — Különfélék. — Szerkesztő postája.

ÁLLAMSE GÉLY.

II.

Bármily hálás hódolattal viseltessünk is az 1848-beli törvényhozás nagyszabásu alkotásainak alapelvei iránt — majd minden során kénytelenek vagyunk látni a rohamos, lázas sietség nyomait, a messi jövő általános körvonalaira, de nem a jelen konkrét tényeire függesztett tekintetet.

S ha amaz arany-év alkotásai közül valamelyikre — bizonynyal illik ez ítélet a XX. törvény-cikkre, mind a mi illeti különböző alkotó elemekből való összetettséget, mind pedig a 3. §. nagy általánosságban mozgó voltát, szólván

„Minden bevett vallásfelekezetek egyházi és iskolai szükségei közálladalmi költségek által fedeztetesenek s ez elvnek részletes alkalmazásával a miniszterium, az illető hitfelekezetek meghallgatásával, a közelebbi törvényhozás elébe kimerítő törvényjavaslatot fog előterjeszteni.“

Mellözve itt az „egyházi“ szükségek kérdését s csak az „iskolai“-akra reflectálva: az összes iskolákat — elemi, közép és felső iskolákat — kell-e itt értenünk? miből fedeztetnének e költségek? bevonatnának a felekezetek iskolai alapítványai? kényszerítettének a felekezetek külön iskoláik fölhasználására? megtiltatnék nekik saját érdekeiknek saját

erejökön való szolgálása s ha igen: hogyan férne evvel össze a 2 §., mely a felekezetek közötti egyenlőséget és viszonyosságot proclamálja — mind oly kérdések, a melyekre sokkal nehezebb felelni, mint a mennyi fáradságba a 3. §., kissé nehézkes szövegezése került.

Am az 1868. XXXVIII. s evvel kapcsolatos későbbi törvények, valamint az 1883. XXX. t. cz. nem is e 3. §. értelmében, hanem egészen más irányban oldja meg a nép- és a középiskolák költségeinek kérdését s ennyiben ki is mondhatnók — a kolozsvári konvent idevágó határozatától némileg eltérőleg — hogy az 1848. XX. t. cz. 3. §-ának az iskolai szükségek fedezését illető határozmányát a későbbi törvény tényleg megváltoztatta; sőt — ha nem is külön törvény, de az évi költségvetések rendszerített tétele, megváltoztatta ugyanazon §-nak az egyházi költségek fedezésére vonatkozó elvét is, a midőn a felekezetek segélyezése formájában, bár elég szűkös, de mégis valamelyes recompensatiot nyujt ama 3. §-nak messi menő ígéretheért.

És mi, protestans létünkre, csak helyeselni tudjuk ez újabb törvényhozási intézkedések bölcsességét, mely az 1848. XX. tcz. 3. §-ának megváltoztatásával, megoldja azt a veszedelmes dilemmát, a melybe minden magyar protestans szükségkép és kilábolhatatlan mélységre esnék, ha az állam nagy hirtelen eme §. fogaatosításához kezdene — ha ugyan kezdhetne.

Mit szólnának hozzá a többi felekezetek: az az ő dolguk; de, hogy a mai nemzetiségi és felekezetközi viszonyok és arányok között magyar reformatus ezt a helyzetet el nem fogadhatná: az bizonyos. Nem pedig sem dogmatikai, sem nemzetiségi,

sem alkotmányi tekintetéből, mert megsemmisítené autonómiánkat, kifacsarná kezünkben azt a történelmileg kezdettől fogva érvényesült s ma is fennálló missiót, melyre a magyar reformatusság ez irányokban hivatva van s aláásná azt az egyik fő-főbástyát, a melyen a protestantismus s részben a magyar alkotmány nyugszik: a szabad iskolát.

Igen jól és bölcsen, mert a tényleges állapotoknak megfelelően, van tehát a népnevelési törvényekben — az 1848. XX. t. cz. 3. §-ával ellentétben — biztosítva a felekezetek külön iskola-tartási joga; igen jól és bölcsen van megszabva a felekezeti népiskolákra nézve — nem a szükségeknek közálladalmi fedezése, hanem az indirect segélyezésnek szűk korlátok közé szorított módja s igen jól és bölcsen a községi és állami, meg a felekezeti népiskolák egymáshoz való viszonya s mindezek által erre az egy pontra: a népiskolákra nézve, tényleg megváltoztatva ama bizonyos, hogy ne mondjuk famosus 3. §.

És épen ily módon s ugyanebben az irányban van e §. megváltoztatva ama másik pontra: a középiskolákra vonatkozólag is, az 1883. XXX. t. cz. 47. §-a által.

A nevezett szakasz nem állami középiskolát is

államsegélyben részesít, ha a köznevelődési és helyi érdekek kívánják s a fenntartó testület kérelmezi „(különösen, ha egyszersmind középiskolai célra tett és helyhez kötött jelentékeny alapítványok vannak)“, az intézet összes vagyona az illető középtanoda tulajdona maradván, az alatt a föltétel alatt, ha az ily intézetekben az állami középiskolák tanterve alkalmaztatik; ha az állami segélyből dotált tanárok a miniszter által nevezetnek ki; ha az oly segélyezett középtanoda, melynek felénél több tanára az államsegélyből fizettetik, a miniszter kormányzata alá helyezettik s ha az ily határozmányok szerint igénybe veendő államsegély iránt a tulajdonos és az állam között részletesen körülirt szerződés kötöttik.

Mindenekelőtt az iránt kell teljes-tökéletesen tisztában lennünk, hogy ma már megállapított, határozottan körülirt szentesített törvénynyel, nem pedig egy még csak ezután kitisztázandó kérdéssel állunk szemben. De lege lata s nem de lege ferenda van itt szó.

Ugyanis sokaktól — és a konventen is — hallók, hogy hajlandók volnának ugyan az egyetemes egyház, vagy az egyes egyházkerületek részére bizonyos összegű államsegélyt, a középtanodák számát rá elfogadni, hogy aztán az illető egyházi testüle-

TÁRCSA

Dávid zsoltáraiból. *)

I.

(101. zs.)

Uram, hallgasd meg esdeklésemot,
Kialtásom jusson tehozzád,
Ne fordítsd el kegyelmes orczád,
Tekints bivedre ha sir és eped,
Ha mely nap oltalmért esengtem,
Hallgass meg, oh hallgass meg engem,
Mert mint a füst enyésznek napjaim,
Mint száraz ág elégnek csontjaim.

Szivem kiszáradott a kin alatt,
Leváltak, mint a széna lettem,
Kenyérből enni elfeledtem,
Kifonyadt bőröm csontomig tapadt,
Epedvén érted szomjuhozván,
Levél mint pellikán a pusztán,
Mint eszterán a párvesztett madát,
Bagoly, mely romjain vihogva jár.

Éjjel-nappal gyaláz a gaz lator,
S ki egykoron dicsérve áldott,
Ma rólam hívja fel az átkot;
A könny s a jaj, a bánat-hamv s a pór
Borom meg ékeim levének!

*) A Budapesti Szemle novemberi füzetéből.

Szerk.

Ily szörnyen lsten mért verél meg,
Magasra hát azért kaptál-e csak,
Hogy most lecsapj, annál mélyebbre csapj?!

Hanyatlanak mint árnyék napjaim,
Én száradok miként a széna,
Te élsz múltban, jövőben, élsz ma,
S te fölkelés, itt időd, s Sionra im
Az üdv ragyog, bár könnyem árja
Szakad ma romja szent porába,
De itt ragyog fel Isten glóriád,
Minden király, nemzet, föld itt imád!

Ibol az Ur! az Ur építeni kezd
Kikél Sion ki glóriája
Betöltve a rabok imája!
Irgátok meg örök időkre ezt!
Minden népek Sionba gyűlnek
Imádatára Istenünknek,
Mert ránk tekintve ő megmenti itt
A bús halálra szántak gyermekit.

Megélem én e szent határozatod?!
Add, éljek én mig az be nem tölt,
Örök lény! újjad műve menny, föld,
Mint ó ruhákat átváltoztatod,
Menny és föld változnak szavadban,
Magad vagy csak te változatlan:
Ha én nem is Sionnak szent hegyin
Váltságodat megélik gyermekim!

Kálmán Károly.

belátása szerint fordíthassa, kizárólag középtanodai czélokra, az ily nyerendő segélyt; de az állam részleges beleszólási jogának elismerése fejében bármekkora összeget is visszautasítanának, az autonomiáról, e ponton, semmi áron sem mondván le.

Am ezen az állásponton, az 1883. XXX. t. cz. szentesítése után végkép túlvagyunk. A kormánynak, e törvény illetékes factorok útján leendő megváltoztatása nélkül, nem volna joga az ilyszerű egyezkedésre. Vagy igénybe veszik a felekezetek a törvény 47. §-ában körülírt segélyt, az e) pont értelmében, vagy nem, de mást és másképen, mint a hogy ott körülírva van, mind hiában kérnének, mert a miniszter, a törvény őt is kötelező volta alapján, egyebet nem tehet, mint e törvény határozmányainak keretén belül ad, vagy nem ad, de e kereten túl lépnie ép oly kevésbbé szabad, minthogy nem adományozhatja senkinek az én magán-tulajdonomat, ha ugyan van nekem ilyen.

A kérdés tehát ma is, mint ma egy hete, egyként csak az: vehetjük-e, vegyük-e mi magyar reformatusok az 1883. XXX. t. cz. 47. §-ának engedményeit igénybe; folyamodhatunk-e, folyamodjunk-e államsegélyért középtanodáink javára a mai tényleges állapotok közepett?

Erre a kérdésre nézve adjuk elő egyéni néze-teinket a következő befejező cikkben.

Szász Béla.

A juris professor.

Egy beszéd, melyet a n.-enyedi ref. Collegiumban a törvények rendes tanítói székébe lett beigtatásakor ezen hivatalát elkezdette

Szász Károly,

Nagy-Enyeden, 1822-ik esztendőben.

(Folytatás.)

II.

Az enyedi professor hivatalának második ágára szállok.

A juris professor ítélő bíró. A szerencsétlen emberi nemzet sohasem adott más materiát a gondolkodó filosofusnak, hanem hogy vagy gyengeségeit vagy bolondságait sirassa. Ott, hol az indulatok alusznak — a szív ártatlan, az érzés nincs megvesztegetve, egy szóval a gyermeki korban a tehetség hiányzik a jótételre, s a gyenge gyermek legnagyobb virtussa, ha frustukra adott czipóját a kis pumival megosztja. Mikor pedig a test, mint egy fiatal cserfa megerősödött s benne a Driász, a rélek, a maga tehetségét kifejtette — akkor az indulatoknak a szívbe rejtett skorpio tojásai is kikelnek, melyeknek mardosásaitól megdühödve, az emberi nemzet maga-magát marcangolja. Egy Caesarba az észnek és akaratnak akkora energiája egyesült, mely elégséges volna nemcsak egy földet, hanem egy plánétárium systemát boldogítani, ha jóra fordíthatnák. Így pedig az a tűz, melynek mérsékelt melegénél a nemes bátorságnak, jóllétnek,

tudománynak, mesterségnek és vallásnak kell vala csirádnia, az egész plánétát lángba és hamuba borította. Beteg az emberi nemzet és a bőjt a ő doktora, a ki már vagy, mint a gyermeket a keserű orvosság bevitelére, mézzel viszen reá, — akarom mondani jutalomaz, vagy mint egy dühösködő eszelőst, lánczra fesszen akarom mondani büntet.

A) Jutalom. A jutalom csak addig érdemli meg ezt a nevet, míg magát szorosán az érdemhez szabja, s egészen elvétette czélját, mikor egy bizonytalan lotteriává vált, melyre a tanuló fáradságát, maga megerőltetését feltenni resteli, vagy mint a koldus gyermeknek vetett krt az kapja el, a ki legjobban tud a pórba csuszni. De ezeket hosszasan magyarázni itt nem akarom, ne hogy Phaedrus egyik meséjének satyrája alá jöjjenek. Hozzátok fordulok hát nemes ifjuság! és nektek mondok egy gondolatot a jutalomra való törekedésről. A jutalmat soha se tekintsetek úgy, mint a ti szorgalmasságotoknak, és jó magatok viseletének bérének. Az érdem, melyet meg lehetne fizetni, nem érdemli meg a fizetést. Tekintsetek azt úgy, mint egy bizonyító levelet, melyet tanítóitok adnak a haza nevében arról, hogy tinektek minden jó ember becsülettel tartozik; tekintsetek úgy mint egy arany érdem-pénzt, melyet nem elkölteni, hanem a mellen kell viselni. Jaj annak az ifjunak, kinek májába a pénzre vágyásnak saskeselyüje körmeit már bevágta, a ki a Pindus oldalából is arany-bányát csinálna, a ki többször számlálja beneficiumának forintjait, mint tanítója dicseretét. Mint Krisztus kikergette a jeruzsálemi templomból az adókat és revöket, úgy nem illenek ebbé a tudomány, ártatlanság és becsület templomába ezek a lélek tehetségeivel uzsoráskodók.

B) Büntetés. Ártatlan iránt kegyetlen az, a ki kegyelmes a vétkehez. Ámbár az emberiség historiája egy vérrel írt commentarius erre a themára s az okosság mindig elismerte, de a sympathia ellenére, míg végre engedvén a keserves szükségnek, az ember kimondja a nagy szót, a mi csak a Mindenhatónak szájába illenek:

„Megmérettétél és hiányosnak találtattál” — s Brutus elfordított arczczal int a lietornak, hogy bárdját az atyafias vér kiontására felemelje. Az a keserves tisztesség, hogy a probabilitas calculusát felvessem, egy embernek életét vagy halálát kívánja-e inkább a társaság megmaradása, mert mi egyéb a halálos ítélet? nem jutott ugyan részembe, de hiszen csak egy kövecskét is vetni egy felebarátra, a képzelt superioritás érzetében csak ennyit mondani is: te rossz ember vagy! keservesen jó annak, a ki a maga szívébe tud szállani — s aztán ha a collegium sedriájában életről nem is, de hozódik ítélet arról, a mi drágább az életnél: a becsületről, a mely mint a mimosa pudica elhervad, ha csak hozzá értél is. Te, ki egy gondolatlan szót, egy pajkosságot, egy ifju vér hevénél felforrított indulat kibuzdulását a becsület örökös vesztésével büntettél, talán egy nagyra termett Catilinából egy hazaárulót, a hazának jövő tudósából egy tébolyodottat, egy nagy hadi vezérből egy hegyi to-

vajt formáltál; tud meg, hogy nem egy embert öltél meg, hanem a menyországból loptál el egy polgárt és a pokolnak ajándékoztad. — Oh én Istenem! ebben a sikamlós pontjában az én kötelességemnek hol a szirtek között, melyeken a sátán az embert vezeti, a tévelygés, kevélység és más kárán örvendezés ugyanazon egy örvénynek szélén egyesül, világosítsd meg az én elmémet, szenteld meg az én akaratomat! hogy az ítéletnek nagy napján egy ifju is elvesztett becsületét, ártatlanságát, idvességét tőlem vissza ne kérje. Egy félesztendő alatt kostoltam már az én bivatalomnak örömeit, gondjait, sok szép gyümölcsöt termett nekem a tél. Tanítványim előmenetele — sok hazafiának helybehagyása, mint egy szép hajnal, szép napot ígértek jövődre.

De az én legszebb dicselkedésem, és én nem tehetem, hogy szívemnek azt az örömét itt, egy közönséges helyen, ki ne öntsem — az hogy egy fél esztendő alatt egyetlen egyszer sem adatott nekem alkalmatosságom, hallgatóim közül valamelyiknek egy kedvetlen szót is szólani. Nem a tudomány, hanem ebben a becsület examentjében vagyok én kevély tanítványaimmal; ez realizálja nekem azt a szép ideált, hogy mint Pláto egy kertben sétálva tanított, úgy az én professori pályám egy hosszú kerthez legyen hasonló, melyben tanítványimmal barátságosan kezen fogva sétálunk, kézszerítva válunk el. Ki lesz az a kegyetlen első, a ki a keserves kötelességre először felnyitattja ajkaimat? Erről a kedvetlen prospectusról elfordítom szememet, oda, a hol egy szebb tekintet nyílik meg: beszédemnek harmadik részére.

III.

Legszebb gyöngy abban a koronában, melyet ma nyertem az, hogy a hazának annyi tisztos férfiai az atyai nevet velem megosztják, sőt a meghalt atyák, mint ama görög jó barát, örökségül hagyják nekem gyermekeiket s úgy tetszik, hogy a magyar Herosok sirjából árnyékok emelkednek, melyek magyarokat, hazafiakat kérnek tőlem. Ugy van! egy professor atyja ezen szép ifjuságnak.

Az atyai nevezet kettőt foglal magában, kétkötelességem foly nekem is belőle. Az atya életében neveli gyermekeit, halálában örökséget hágy nekik.

A) Az atya neveli a maga gyermekeit. Jól tudom ugyan, hogy a természet, mint egy formátlan kőmasát, úgy adja által a nevelőnek az embert és rábizza, hogy belőle egy szemét-edényt, vagy egy belvederi Apollót faragjon. De azt is tudom, hogy ebben a nevelésben nemcsak a fizetett praeceptor, hanem a bábától elkezdve, a ki a hajlékony koponyába — Gall szerint — ki tudja micsoda hajlandóságokat már belé nyomott, dajka, inas, szobaleány, házi barát, ellenség, rang, gazdagság, háztáj, nemzet, nyelv, vallás, ország, klíma, időkor s ezer körülállások vesznek részt, mindenik, úgy szólva, mint ama bécsi tőkébe, egy-egy szeget üt belénk. Eunyi nevelő-társ között remélhet-e már valamit a tanító professor az ő két órai praelectiójától, kivált, mikor mindennap látja, hogy több

urfit rontottak el az inasok, mint javítottak a praeceptorok. Igen, ha azokat követi, s a mely móddal ők visszaélnék az ifju sziv megvesztegetésére, azt használja a szép érzések kifejtésére, akarom mondani, neveljen példával és társalkodással.

1) Példával. Régisatya az a papokra, a mit egy elmés író úgy tett ki, hogy ők olyanok, mint az út mellé tett fakéz, mely megmulatja, hogy hogy hova menj, de maga helyt marad, s a mi több, én azt mondom, hogy mint a régi görög teatrumon az egyik játszó a szókat mondotta, a másik csinálta az actiot hozzájuk, úgy ők is szép szententiáit forgatják nyelveken a virtusnak, az utána csinálást másra bizzák. Menyi fundamentuma van a satyrának, azt nem tudom, de azt tudom, hogy ha csak a jó tanács kívántatnék a jobbulásra, úgy az arany világ a földre rég visszaköltözőit volna, mert nyög a föld és zúgnak az ifju fülek a sok virtus recipék mellett, melyeket nyomtatva, és szóval, morál systemákban, regényekben, trágoe-diákban, pásztori levelekben, hőjti prédikációkban, papoknál, nevelőknél, nagyanyáknál és vén nénéknél ingyen vagy olcsó áron lehet találni. De én még sem látom, hogy az Ádám almájának ize számról elment volna, sőt csak úgy veszem észre, hogy a rák fia is, mint az anyja, visszafelé lépeget. Valóban beszélve a fontos tárgyról, mint Mózes sugárzó ábrázattal jött le az urnak színe előtt, úgy minden tanítvány egy jó vagy rosszabb tükör, mely tanítójának characterét sugározza vissza. Ha nem is mint pap, de mint keresztény felhozhatom a Jézus szavait: „Ti vagytok a világnak sava, ha a só megizetlenül, vajjon mivel sózatik meg az étel.” — Ha nem is vagyunk Rómába, eszetekbe juttathatom, hogy ott a papok sorába még a külsőképpen félszeg sem vétetett fel. Lambert írja: hogy ötvenezer csillag világa nem teszen annyit, mint az egy holdé, én azt mondom, hogy 50,000 embernek, egy egész generationak példája nem foly be annyira az ifju ember characterére, mint nevelőjéé.

(Vége köv.)

JÓB KÖNYVE.

— (Bibliai tanulmány.) —

Írta:

Benkő István.

(Folytatás.)

Azonban még több igen fontos ok mutatja, hogy az Elihu beszéde nem az eredeti szerzőtől származik, hanem egy későbbi kéz által van a Jób könyvébe becsusztatva. Valódsága ellen szólnak ugyanis a következő okok:

a) Elihu beszéde megszakítja az összefüggést Jób utolsó beszéde (XXIX—XXXI) és Jehova beszéde (XXXVIII) között. Jehova beszédének kezdete határozottan mutatja, hogy Jób közvetlen előtte beszélt s ebbe vág bele Jehova: „ki az, ki meghomályosítja az Isten tanácsát tudatlan beszédekkel“ (38. 2); hasonlólag Jób beszédének záradékáról látszik, a mint Jehova hirteleni megjelenése és beleszólása által Jób az ő beszédében félbeszakított. Természetesen

e szavak: „itt vagyon vége Jób beszédeinek“ (31. 40) csak később toldattak be és nincsenek meg sem a LXX-ban, sem a Vulgatában.

b) E beszéd gyengíti a Jehova beszédének hatását az által, hogy a XXXVI. és XXXVII. fejezetekben utal Jehova hatalmára és bölcseségére, a minék pedig Jehova beszédében van helye (XXXVIII.—XLI.); nemcsak, hanem az Elihu beszéde fölöslegessé is teszi a Jehováét, mivel a problémának az ismeret útján megoldását adja, míg Jehova beszéde ellenkezőleg az ő hatalma és titkos bölcsesége előtti föltétlen megalázódást követel. Mire való ezen követelés, ha tudja az ember, hogy a szenvedés erkölcsi javító eszköz, a mint itt fel van tüntetve (XXXIII.—XXXVI)?

c) Elihu nem említettik sem a prologban, mely az egész drámát és személyeket előkészíti, sem az epiloban, melyben az isteni ítélet kimondatik a három barát beszédeire. Elihu beszédére nincs ítélet mondva és ez annyival inkább feltűnő, mivel az ő beszéde is ugyanazon kiindulási alappal bír, melylyel a három baráté, nevezetesen, hogy Jób az ő bűnéért szenved; tehát Elihut is ugyanazon ítélet kellett volna érje, a mely a barátokat érte. De az isteni sententia mit sem tud róla, a mely körülmény ismét világosan igazolja, hogy az eredeti műben Elihu nem szerepelt, ellenkező esetben benne volna az epilobban is.

d) Csak Elihu szólítja nevén Jób (XXXIII. 1, 31; XXXVII. 14); ellenben a barátok és Jehova ezt nem teszik.

e) Elihu félremagyarázza, elcsavarja Jób beszédét (XXXIV. 9; XXXV. 3).

f) Jób nem felel az Elihu beszédére, pedig ez is csak úgy vádolja őt, mint a barátok; a barátok vádjait mindannyiszor, valahányszor támadják, élesen veri vissza, Elihu ellen pedig nem védi magát — bár várnók — hanem hallgat s magára veszi a vádat. E körülmény mutatja e beszédek izolált helyzetét s azt, hogy eredetileg nem tartoztak ide.

g) Feltűnő ellentét van a három barát és Elihu bevezetése között; míg ugyanis a barátok megjelenése röviden és egyszerűen csak tudtul adatik (2. 11), addig Elihu hosszadalmasan és körülményesen van bemutatva (32. 2—6).

h) Elihunak dicsekvő, fecsegő önbemutatása, a mint magát dicséri és érdemeit fitogtatja, (32. 6—33.7) szintén nem illik a mű keretébe. Ha az a kéz írta volna le Elihut, mely a könyv többi részében oly magasztos egyszerűséggel ír, bizonyára nem fecsegne itt is oly hosszasan és bombasztikusan, mely kollektív az olvasóra nézve.

i) Míg Jób és az ő barátai időse emberek, Elihu fiatalnak van velök szemben feltüntetve, s míg azok koruk szerinti higgadsággal tárgyalják a nehéz kérdést, Elihu beszélése sekély tudományu dilettánsnak hivatlanul a bölcsék közé tolokódása.

k) „Míg a régebbi költő, a visszafizetés hamis tanával ellentétben, teljesen különválasztja a bűnt és büntetést vagy megfenyítést Jóbna szenvedésében és az által, hogy hangsúlyozza azon tant, miszerint az igazoknak is vannak szenvedéseik, melyeknek célja egyszerűen próbára tenni és

bebizonyítani ártatlanságukat, lényegében azon thémát fejtegeti, mely az új testamentomi nyelvszólásban így jelezhető „a kereszt titka“: Elihu bűnt és szenvedést együtt hagy, mint elválaszthatlant és a visszafizetés közönséges felfogásával ellentétben előtűnteti a különbséget a fegyelmi megfenyítés és a bírói visszafizetés között. Ekkép mély különbség tűnik föl a könyv alaptanának felfogásában a költő: a költő és az ő későbbi kiegészítője között; az utóbbinak célja lévén mérsékelni azon merészséget, melylyel az előbbi akarja előadni Jehova bírói eldöntését, a mint egyenesen következik Jóbna barátaival való vitatkozására, — és hogy illő előkészületet tegyen a rideg ítéletre, melyet Isten mondand a vetélkedő felek felett.“ (Zöckler idézete Delitzschtól.)

(Folyt köv.)

A paulicianusok szektája.

— Paulicianismus. —

(Egyháztörténelmi tanulmány.)

Írta: Nagy József.

(Folytatás.)

Hatalmas forrongás indult meg a VIII-ik században Byzantiumban és a görög államokban az orthodox egyház kebelében száz évig tartó küzdelem magával sodort mindenkit, a császártól és pátriárchától kezdve az utolsó koldusig. Az egyház — az orthodoxia alatt — páratlan vitáknak és ebből származó egyenetlenségeknek lett szülő-anyja. Az Isten lényege és Krisztus kettős természete felett bármennyi, a szórszállhasogatásig, megkülönböztetett vélemény került felszínre, bármennyi hitgyűlölet és pártszenvodóly vegyült abba, élet nélküli volt, úgyannyira, hogy ezen viták fényesen igazolták a keresztyén hit három egységének megfoghatatlanságát, megfejtetlenül maradt rejtélyét. Azon szenvedély, melylyel mindkét párt védelmezte saját álláspontját, a keresztyénséget, ha nem többel, két századdal hátravetette. Így tartotta meg a dogmatizáló szellem üdvösség nélküli ünnepe a hitetlenség és tévhit dicsőségére. Isauri Leo, a hatalmas konstantinápolyi pátriárcha, a képek tisztelete ellen való erőlyes fellépésével nem csekély forrongásra szolgáltatott alkalmat, a mely országát a legbarbarabb kegyetlenség színhelyévé változtatta, mignem végre Theodora egy század múlva a megrögzött néphit szeszélyének engedve, a képimádás helyreállításával ünnepe rendezett az orthodoxia dicsősítésére.

Tehát akkor, midőn a dogma és rajongás az egyházban versenyre keltek egymással, az eretnek szekták is virágzó fejlődésnek indultak; s minél nagyobb pressiót gyakorolt rájuk az orthodox egyház, fejlődésük annál erőteljesebb alakban nyilvánult. S a hivatalos egyházi hittudattal szemben a paulicianusok tantétele az igazi keresztyénség érdekében nagy előnyt vívott ki.

E szektának neve és eredete a IV-ik században Kr. u. keresendő; Photius és Petrus értesítése szerint, Maninak tanítványai Samosetában terjesztették istentelen tanjukat egy idevaló Callinice nevű nő két fiával, Pállal és Jánossal.

nemcsak hí követői, hanem terjesztői is lettek e tévtannak; a többiek között egész lelkesültséggel hirdették Phanaroea környéke tudatlan lakóinak tanjokat és innen nyerték a manicheusok a paulicianus nevet; természetesen a Mani-féle; eretnokséget kisebb-nagyobb mértékben összekeverték különböző-különbféle tévtannal. Különbben a paulicianusok későbbi alakjukban, egy régi név szerint, Pál-Jánosiaknak is neveztetnek. Ugyancsak Photius és Sicutus Petrus az említett szektát egy Pál nevű előjárójáról nevezi el s így Photius kétszer is összeköttetésbe hozza a szektát Pál apostollal.

Kétségkívül mind a két közlemény nélkülözi a történelmi alapot. E tárgyra vonatkozó legtöbb tudósítás arról győzi meg a figyelmes kutatót, hogy maguk a paulicianusok semmi olyan összeköttetésről nem tudnak, a mely Callinice fiáról szólana. Továbbá figyelemre méltó azon körülmény is, hogy e szektának két és félszázados történelmében semmi nyoma sincs annak, hogy a szekta magának a Photius és a Petrus Sicutus tudósítása szerint való hitre méltóságot követelte volna; miből kifolyólag a név levezetése, valamint e szektának a Manicheusokkal való szoros egybekapcsolása, nélkülözi a kellő történelmi alapot.

A paulicianus nevet meghatározhatlan időben nekik a katolikusok adták, a mennyiben így nevezték őket már a VII-ik században. Ők magukat christianai és kath. rómaiaknak nevezték; különben ezen általános elnevezést a keletiek adták a görög császárság lakóinak. A paulikianoi szó szoros összeköttetésben van Pál apostollal, a mit eléggé indokol azon mély tisztelet, a melyben Pál apostol személyiségét és leveleit részesítették s ezen meleg érdekeltség, melylyel a páli vallásos szokások és intézmények felelevenítésén és megvalósításán fáradoztak. A „paulikianoi“ elnevezést maguk a szekta tagjai is örömmel használták, a mit abban az esetben, hogy ha a Manicheusok kebeléből szakadtak volna ki, bizonyára nem tartották volna dicsőségnek. A paulikianoi szónak „ikiano“ végzete idegenszerűnek tűnik fel, mert ha valóban a „Paulos“ szótól származik, helyesebb lett volna ezen elnevezés „Pauliano“ vagy „Pauliko“. Így tehát a „paulikianoi“ szó „ikiano“ végzetét csak úgy magyarázhatjuk meg, ha elfogadjuk e szó eredetére vonatkozólag azon nézetet, hogy az ellenpárt a valódi szót „gűnyből“, az eretnokség jelzésére, elferdítette. Hogy a katolikusok a paulicianusokat félpogányoknak, Manicheusoknak tartották, ezt azon elfogultságból magyarázhatjuk meg, hogy ők az egyes eretnek felekezetek, szekták megítélésénél a dolgok éles megkülönböztetésével vajmi keveset törődtek; mert csakugyan a paulicianusok tételei mind fő- mind pedig részletes vonásaiban nagy mértékben különböznek a persa dualisticus tételekben gazdag manicheismustól.

A paulicianusok törzsfájának gyökere a Pál apostol korában keresendő, de az apostolok korszakában létrejött páli iránytól sokban különbözik, a mennyiben a vezérszerepet játszó Marcionnak, — kinek követői Kis-Ázsiában és Árméniában telepedtek le, — gnosticus elemekkel vegyített

szelleméből és az ázsiai gnosis dualis tételeiből sokat olvasztott magába, anélkül, hogy a páli typut elveszítette volna. A manicheismus azért omlott szét a Marcionitákkal való küzdelemben, mert nélkülözötte azon páli szellemet, a mely a Marcionitákat az ingadozó mérlegben ellensúlyozta. (Folyt. köv.)

VIDÉKI ÉLET.

Az erdővidéki ev. ref. egyházmegyéből.

November hó.

Egyházmegyénk folyó hó 13-án tartotta meg őszi rendes közgyűlését. A világi képviselők közül alig egy pár jelent meg, sőt a papság közül is hárman indokolatlanul távol maradtak; pedig életbevágóbb kérdései nem voltak egyházmegyei közgyűlésünknek, mint épen ez alkalommal.

A gyűlést Szász József esperes afa megnyitván, Révay Pál előadó olvassa az időközben beérkezett felsőbb rendeleteket.

A felsőbb rendeletek között első volt: az egyházkerületi házipénztár (domestica) célját s az ez alpból segélyre jogosított felekezeti vagy nemzetiségi szempontból veszélyeztetett egyházközségek papi és tanítói fizetés javításért benyújtandó kérvények miként leendő felszerelését tárgyzó; második volt: az államsegélyből részesítendő egyházmegyék I—IV. csoportra való felosztásért s az abból részesedésért felterjesztendő kérvények módosztatást tárgyzó rendelet. Mindkettő tudomásul vétetett s jegyzőkönyvre vétel végett köröztetni határozatott. Harmadik volt az egyetemes konventnek Kolozsvárt hozott határozatához képest, a 10 kros rovatnak, az országos alap gyűjtésre kiadott ivékbe leendő felvétele tárgyában küldött rendelet. Ez is tudomásul vétetett, s minthogy a lapoktól előre értesülve voltak az illetők, leváltára tétetett.

Révay Pál, mint a javaslat-készítő bizottság elnöke jelenti, hogy a ntiszt. esperes ur által azon felsőbb leiratok, melyekre a mélt. áll. igazgató tanács az egyházmegye véleményét kéri, csak ezelőtt pár nappal, s így oly időben adattak neki át, hogy a bizottságot a közbe jött vásár miatt is nem lehetett összehívni; mindazonáltal ő készített egy javaslatot s ha a közgyűlés elfogadja annak ezúttal való felolvasását, rendelkezésére áll.

Közgyűlésünk, hogy jelenlevő tagjai a tárggyal megismerkedjenek, bizottsági elnök egyéni javaslatait felolvasztatja s felkéri egyszersmind arra, hogy ezen javaslatot terjeszsze az elnöklete alatt kinevezett állandó bizottság elébe, s a december hó 5-én tartandó rendkívüli közgyűlésre adja be az így elkészült javaslatot.

Révay egyéni véleménye, a főt. egyházkerületi közgyűlés idei 57. jk. sz. alatt beadott azon indítványra, hogy „a papi stóla az egész egyházkerületben egyenlően állapittassék meg,“ — főbb vonásaiban ez:

„minthogy a papi stóla nemcsak az egyházmegyékben, de ugyanazon egyházmegye egyes egyházközségeiben is kisebb-nagyobb eltérést mutat, amennyiben hol pénzt, hol csirkét, hol törölköző kendőt, zsák-vásznat stb. adnak; ez okból:

tekintettel arra, hogy a mennyiben az egyes egyház-közösségek által megállapított, felsőbb hatóságilag jóváhagyott és az illető lelkész által elfogadott, jogi természetére nézve pap és hívek között kétoldalú szerződést képező díjlevelekben foglalt stóla-jövedelmek, a szerződő felek s az azt jogerőre emelt felsőbb hatóság közmegegyezése nélkül, meg nem másíthatók;

tekintettel arra, hogy ezen kérdésben a más négy superintendentiában is hasonló állapot létezik, s mint ilyen a magy. országos reformált zsinat által alkotott törvény 89. §. k) pontja alá tartozik, s végül

tekintettel arra, hogy a pap többé nem csak hívei és közvetlen felsőbb hatósága, s így egyházi téren teljesít a díjlevelében megszabott stóláréért kötelességet; de az országos — politikai — törvények szerint is igen, és pedig minden díj nélkül, az volna tiszteletteljes véleményem: mondja ki a közgyűlés az indítványnak elvben való elfogadását; de a mennyiben ennek gyakorlati kivihetőségét akarjuk: úgy az egyes egyházközösségek, mint az állammal szemben, csak is a magyar országos reformált egyház törvényhozó testülete, a zsinat által kívánja eszközöltetni; mígvégre mindenik egyházkerület a hatósága alatt álló egyházközösségekben, akár a díjlevél, akár az ettől hármí okból eltérő gyakorlat szerint életben levő stóla jövedelmeket hiteles alakban kérje be; saját helyi viszonyai szerint dolgoztassa fel egyöntetűvé s az így elkészített munkálatot, az egyetemes konvent útján, terjessze fel a zsinat elé; ily gyökeres intézkedéstől remélhetvén csak kívánt eredményt.

A mi a verses búcsuztatók eltörlését illeti, az sok tekintetben maguktól a papoktól függ; azonban ha az 1868. évi XXXVIII-ik t. cz. lassan bár, de biztosan munkáló erejétől várt jobb idők bekövetkezését nem tudnák várni ott, hol a verses búcsuztatót a nép még megkívánja, úgy itt is az országos zsinat 89. §. d) pontja szerint kell az ügybe beavatkozni. Ezzel kapcsolatban Révay legelőbb is eltörlendőnek indítványozza az egyházmegyénk néhány egyházközösségében még ma is fennálló „koporsóba tételt“; mely ugyanis abból áll, hogy a halott azon helyről, hol a végóra érte, addig nem mozdíttatik, míg a pap és énekevezér a hulla mellett meg nem jelenik s fölötte egy éneket, egy rövid beszédet, vagy legalább egy imát nem tart; mely után a pap eltávozhatik, de az énekevezér ott marad s a megkezdett torozás közben, zoltárokat énekel a virrasztókkal, miközben felöltöztetik s így koporsóba s aztán ravatalra helyezik a halottat. Nem is említve a ragályos betegségeket, miről a hozzátartozóinál barmát jobb szívvel orvosoltató paraszt mitsem tud, már magában az a levegő, hol néhány óra előtt egy élet végküzdése, talán hetek, hónapok, sőt évekre nyúlt szenvedések után fejeztetett be: gyengébb természetű lelkészekre nemcsak kiálhatatlan, de életveszélyes betegségek forrása is lehet.

A vasárnap buzgóságteljesebb megünneplésére nézve pedig így vélekedik: Székelyföldön, hol aránylag kevés és mégis silány földből, rendkívül veszélyes éghajlati viszonyok mellett, az iparnak legprimitivebb állapotában, népünk

nagyobb része ma is a földművelés- és marhatenyésztésre van utalva, szeknek gyarapítása, azokból pedig a mindennapi kenyér előteremtése még a vasárnapi teljes munkaszünetet sem engedi meg: igen nehéz a kívánt eredményhez jutni. Míg e tárgyban országos törvény nem jön létre — mint Angliában — hol az üzletek, korcsmák vasárnapokon bezárva állanak; a táncmulatságok legalább a délutáni istentisztelet bevégzése előtt hatóságilag be nem tilthatók; a politikai községek gyűléseit vasárnapról más napra nem helyezik: addig a kérdés megoldatlan marad a vallásörkölcsi élet hanyatlására; ellenkező esetben üdvös eredményt várhatunk.“

Ezek után következtek az országos alapra egyes egyházközösségekben kiosztott gyűjtő-ívek számba vétele. Még október elejére volt rendelve, hogy az osztályba sorozás megtörténjék, de biz az lassan ment előre s a kezdet rendkívüli nehézségeivel kell néhol küzdelmes harczba olegyedni. Beadták a rendes időben: Nagy-Baczon 37 frt 40 kr összege, Kis-Baczon 25 frt, Bibarczfalva 30 frt 90 kr, Bodos 18 frt, Bödön 20 frt 70 kr, N.-Ajta 13 frt 62 kr, Köpecz 37 frt 40 kr, M.-Keremény 29 frt 50 kr, Olasztelek 10 frt 40 kr, Sz.-Dobos 16 frt 60 kr; nem adták még be, de f. évi decz. 5-ig beadni kötelesek: Bardocz, Miklós-vár, Ürmös, Vargyas, Baróth, Sz.-Ajta, K.-Ajta. A fennjelzett összegeket, Olasztelek kivételével, az egyházmegye helyben hagyta; ezt pedig visszaadta, hogy magasabb összeggel álljon elő.

Most jön a legszomorubb dolog! Van — szegyen, hogy van! — egy egyházközösség: Füle, mely az adakozást megtagadta és pedig nem csak az egyesek, de maga a presbyterium is, mit a lelkész az esperesi hivatalnak bejelentett. Esperes afa jelenti, hogy ő felhívta a presbyteriumot kötelessége teljesítésére, de semmi eredménye nem volt. A közgyűlés 8 napi határidővel újból felhívta az egyházközösség presbyteriumát, minek ha eredménye nem lenne, esperes afa és Révay Pál aljegyző ki fognak szállani és a törvények értelmében végezni munkájukat; ha ekkor sem teszi kötelességét a presbyterium: végére jára küldöttség, hogy kik büjtogattak az egyházi adó ellen s a törvény egész szigorával fog eljárni; a rendkívüli közgyűlésre pedig eljárásáról jelentést teszen.

Hátra lett volna még a tanügyi előadó jelentése; mint-hogy azonban az idő előre haladt és az egyházmegyei tanács az ügyet régen tárgyalta s illető helyére fel is terjesztette: ez úttal nem vétetett elő.

Végül meg kívánom jegyezni, hogy a legtöbb helyen minden zúgolódás nélkül vetette alá magát a nép az új adónemnek, megértvén az üdvös czélt s az ilyen egyházközösségek mogajánlott évi járulékát, ha tán egyelőre magasabb összegben remélten, közgyűlésünk helyben hagyta, azon reményben, hogy ezen összegek idővel nem apadni, de növekedni fognak. Adja Isten! Egyházmegyénkbel, mintegy 400 frtra lebet számítani.

Az áll. ig. tanács r. üléséből.

Kolozsvárt, 1883, nov. 11.

Jelen vannak: Nagy Péter, elnök, Gyarmathy Miklós, dr. Jenei, Szász B., Szabó Ádám, Bodor Antal és Balogh György.

Az időközben ellátott ügyek bejelentése s tudomásul vétele után

Elnök afa szükségesnek látná egy utasítás megállapítását arra vonatkozólag, hogy papjaink vadházasságban élő hitsorsosainkról mikép vezessék a családkönyvi ivateket. Az ig. tanács beható megvitatás és némely kérdések eldöntése után az utasítási tervezet elkészítésével Szász Béla és titkár afaít bizta meg.

A jogügyi bisottság előterjesztésére megállapított a szászvárosi Kun tanoda új épületéről a vállalkozó által benyújtott elszámolás és arra vonatkozólag az előjáróság ellenkövetelése. Mivel az építkezés felügyeleténél és a kezelésnél némi szabálytalanságok fordultak elő, az előjáróság illető megbizottjának eljárása felett az ig. tanács roszalását fejezte ki.

Ugyanazon bizottság véleményes jelentésére a deési egyházközség felhajthatlannak bizonyult két követelésének kitörlése megengedetett s mert az előbb vett utasítás szerint megindított perek következtében kitörlésre ajánlott több követelés felhajtására nézve biztos kilátás van, figyelemzetett az egyházközség, hogy jövőre mielőtt valamely követelést kitörlésre ajánlana, biztos értesüléseket szerezzen magának azok felhajthatóságáról.

A hátszegi egyházközség előterjeszti, hogy m. e. 1000 frtra felgyült egyenértéki adója kifizetése végett nem sikerült azon követelésének felvétele, mely e célra ki lett jelölve, s kéri, hogy a már árverezés alá vett egyházi belsők (templom stb.) eladásának meggátlása tekintetéből számára 1000 frt kölcsön utalványoztassék. Az ig. tanács e kért összeget azonnal kiutalta az e. kerületi házipénztártól, a r. egyházi jövedelmekből biztosítva lévén a kölcsön kifizetése.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1883. november 10.

— **Luther-ünnepélyek.** Luther születésének négyszázados évfordulóját a magyarországi protestáns egyházak kegyeletes ünnepélylyel ülték meg e hó 10 én és 11-én. A fővárosi evangélikus templomban e hó 11-én tartott isteni tiszteleten az egyház presbyteriuma teljes számban és egyéb nagyszámu díszes közönség jelent meg. A közönség sorai közt ott voltak a protestáns világnak a fővárosban időző kitűnőségei. Az ünnepély a kar énekével kezdődött. Az „Erős vár a mi istenünk“ elhangzása után Döleschall, a hitközség német lelkésze lépett a szószékre, szép beszédben fejtegetve a nap jelentőségét. Utána György Vilmos tartott magyar alkalmi hitszónoklatot. Beszédében utalt Luther eszméinek hatására, különösen kiemelve a reformáció hatását a közművelődés terén. Rövid vonásokban ecsetelte a reformáció terjedését hazánkban. Az ünnepi isteni tisztelet végével ismét karének zárta be a kegyeletes emlékünnepelet. A holdutczai imaházban szintén karénekekkel s alkalmi beszédekkel ünnepelték meg a refor-

mátor emlékéit. Az evang. főiskolában szintén e napon volt ünnepély és Böhm Károly igazgató emelkedett beszédben szólt a nap jelentőségéről. — Kolozsvárt is 11-én tartott meg az ünnepély, a luth. templomban, Greifensein István, ev. lelkész mondott alkalmi beszédet. A ref. főtanoda tanári kara s ifjúsága testületileg vettek részt s az unitariások közül is sokan, élükön a püspökkel, emelték az ünnepély fényét.

— **A németországi Luther-ünnep** alkalmából érdekes nyilatkozatot találunk a német lapokban. E nevezetes nyilatkozatot az ismert Döllinger, a müncheni alapítvány prépost tette közzé, a kihez azzal a kérdéssel fordultak, hogy az evangélikus egyházon kívül álló német polgárok is részt vehetnek-e a Luther Márton emlékének megünneplésében. Döllinger prépost a következő levéllel felelt e kérdésre: Tisztelt uram! Ha eltekintünk egészen a vallási reformátortól, úgy találjuk, hogy Luther oly halhatatlan érdemeket szerzett a nyelv, irodalom, énekművészet és tanügy körül, hogy minden németnek örökös hálájára érdemes. Nekem úgy látszik tehát, hogy azok is részt vehetnek bátran a születése napján rendezett ünnepen, a kik nem hívei az evangélikus egyháznak. Tisztelettel: Döllinger.

— **Harminczezer forintos alapítvány.** Szegeden Kiss Dávid köztiszteletben álló kereskedő szép áldozatot hozott a népnevelés érdekében. Állampapirokban {30,000 frtos örök alapítványt tett, melynek 1320 frtra rugó kamataiból évenként 60 szegény sorsu népiskolai tanuló látatik el teljes ruházattal, könyvek- és taneszközökkel, továbbá ösztöndíjakkal, vallásfelekezetre való tekintet nélkül. Az alapítványi tőke már átadatott Pálffy polgármesternek.

— **Tanító és lelkész.** A szabocsmegyei Gelsén okt. 28-án véres esemény történt. Az ottani ref. tanító, Pethő József furgó pisztolylyal betört a ref. lelkész lakába s rövid szóváltás után a lelkész jobb vállába lött. A tanító elmenekült, de harmadnapra elfogták s átadták a bíróságnak. Az eset oka a következő: A tanító szerelmes volt a papleányába, meg is kérte kezét, de kosarat kapott. E miatt a lelkész ellen bosszút forralván, a nyáron vele összezőrdült a lelkészt arczul ütő. A lelkész az esetet bejelenté az esperesnek s ezen október 28-án volt megtartandó a vizsgálatot. Ezt akarta a tanító megelőzni a gyilkossági merénnyel.

A protestáns egyházi és iskolai irodalom minden barátjának kiváló figyelmébe ajánljuk lapunk mai számának mellékletét. Stein Jánosról nemcsak az erdélyi részekben, sőt országszerte el van ismerve, hogy legjobb hírnevű s hitelű kiadóink s könyvkereskedőink egyike, ki e téren évtizedek folytán végzett hű szolgálattelei által nem csekély érdemeket szerzett magának s a mivelt közönség támogatására minden tekintetben méltónak bizonyult. Kiváltképen sokat köszönhet neki a protestáns egyházi s iskolai irodalom, melynek fejlesztését s terjesztését feles számu áldozatkész vállalkozásai s kiadványaival nagymértékben elősegíté s ennél fogva első sorban a protestáns lelkészi kar elismerésére s pártfogására érdemesíté magát. Mint lapunk mai mellékletében is jelzi, az erdélyrészi összes prot. iskolákban használt tankönyveknek, a budapesti m. k. egyetemi s a sárospataki főiskola stb. kiadványainak főraktára s bizománya nála van, úgy hogy könyvkereskedésében a prot. egyházi s iskolai irodalom minden ága feltalálható. E szolgálattelei viszonzozza a lelkészi kar, saját jól fölfogott érdekében is, meleg támogatással.

A SZERKESZTŐ POSTÁJA.

Csernel Ferdinánd ö nagyméltóságának Tömördön. Nagyságod a folyó egész évre már korábban beküldvén az előfizetést, a most küldött 3 frt a jövő évre jegyeztetett elő.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI S KIADÓI SZÁLLÁS:

b.-farkas utca 16 szám, hová a lap szellemi s anyagi ügyeit illető minden küldemények ezimzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt., félévre 3 frt., évnegyedre 1 frt. 50 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

HIRDETÉSI DIJAK:

kétszer hasábozott garmond sor vagy annak tere 5 kr. Bélyegdíj minden beíratás után 30 kr.

Nagyobb és többször megjelenő hirdetéseknel külön kedvezményt nyújt a kiadóhivatal.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Egy test és egy lélek vagytok. Efész. IV. 4.

Tartalom: Államsegély. Szász Béla. — Juris professor. — A paulicianusok szektája (Egyháztörténelmi tanulmány.) Nagy József. — A közalap ügye H.-M.-Vásárhelyen. r. l. — Külföldi egyház. Zsigmond Károly. — Vidéki élet. A széki egyházmegyéből. — Különfélék.

ÁLLAMSEGÉLY.

III.

Mi a célja reformált egyházunknak iskolái s inspecie középtanodái főtartásával? Felelet: tanítói hivatása mellett, melylyel világtörténelmi küldetését tölti be, idő-szerinti propagandát csinálni magának a hazában, első sorban saját fiait hív, odaadó, érte küzdő tagjaivá nevelni, mellesleg más felekezetbeli növendékeiben is a legjobb véleményt támasztani maga felől s mindezeknek alapján: szolgálni a nemzet kulturáját, megőrizni és terjeszteni, az intelligentia gyarapításának révén, a magyarság suprematiját: az autonomia iránti érzék kifejtésével és táplálásával szilárdítani az alkotmányossági érzületet — szóval az, hogy protestantokat és magyarokat növeljen.

E kettős cél első ága tulnyomó mértékben a felekezeté. Az államtól fogalmilag nem lehetne követelni, hogy bármely felekezeti érdeket is gyámolítson bár a mi államunk múltja s a viszonyosság elve még ezt is indokolná a protestantizmusra nézve s történelmünk épen tanusítja is, hogy a magyar protestantizmus nemzeti missióját még a katolikus egyház is méltányolta, érdekeit, igen lényeges engedmények, vagy legalább hallgatag türelem útján, támogatta is. Elég e tekintetben a vegyes házasság hazai történetére s a legutóbbi patens-küzdelemre hivatkoznunk. Am ez a sajátos viszony, nálunk, egyfelől annak a nagymérvű előjogosultságnak volt a

következménye, melyben a katolikus egyház az állam által korábban részesített s másfelől annak az alkotmányi viszálynak, a mely a magyarság és az idegen nemzetiségű kormányok közt évszázadokon át folyt s a melyet a magyarság csak annak árán bírhatott kitartani, hogy a magyarság felekezeti különbség nélkül fogott kezet közös ellenével szemben.

Leszámítva azonban a hazai felekezetek közt történelmileg kifejtett aránytalanságot, a jogoknak közöttük egyenlőtlenül való felosztását s hazánk alkotmány-történetének ezt a sajátos jellemvonását: az állam mai fogalma szerint a felekezetek az egyéni jogok körébe esnek s a közjog körébe csak annyiban, a mennyiben egyenlő jogaik biztosításáról vagy védelméről s az állam-biztonság ellenőrző hatalmáról és érdekeiről van szó.

A mennyiben tehát reformált középtanodáink saját felekezeti érdekeinket s csak ezeket szolgálják, annyiban jogigényünk sem lehet az államsegélyhez, mely valamennyi állampolgár s így az idegen felekezetűek adójából is telnék ki, ezektől pedig nem lehet kívánni, hogy a mi külön felekezeti érdekeink javára áldozatot hozzanak.

Erről s csak erről az oldalról nézve tehát az 1848. XX. cz. 3 §-át, az ott kimondott elv államjogi igazságát el nem ismerhetjük.

Am a dolognak meg van a másik és bizonyára amannál nem csekélyebb jelentőségű oldala is s ez — a hazai történelem sajátos előzményein kívül — abban a tényben rejlik, hogy a magyar reformált középtanodák nem csak a felekezet, hanem legalább is akkora mértékben a magyar cultura ügyét is szolgálják, mind az általános mivelődés, mind a nemzetiségi érdekek szempontjából.

Nem tartozunk azok közé, a kik felekezetünk jelentőségét túlbecsülik — némely „vastagnyaku kálvinisták” előbb azt vetik szemükre, hogy hitelenek vagyunk egyházunkhoz, mert egyszer s másszor egy s más gyöngénket nyíltan tárgyalni és megírni merésztük. Ezt eligazítjuk mi a magunk lelkiismeretével s főtartjuk protestans jogunkat, ez irányban, jövőre is. De viszont, nem mondunk le, sem az állammal (még a maival sem, annyival kevésbé a jövőbeli, ki tudja, hogyan alakulandó állammal) szemben, sem a többi felekezetek irányában arról a megingathatatlan erős meggyőződésünkről, hogy az ember erkölcsi méltóságával elválaszthatatlanul összeforrt szabad vizsgálódás; az alkotmányjogi (=autonomicus) érzület; a partialis nemzetiséghez való hűség (szemben az universalis emberiségi hajlamokkal) s mindezeknek foglalatként: a magyar nemzeti mivelődés, ma legalább, semmi áron sem lehetne el a magyar kálvinista egyház, in specie tanító, működése nélkül.

Lehetünk igen is ellenzékeskedők — de, a mi ennek alapja: a bíráló ítélet, egyik legcardinalisabb jellemvonása az intellectualis embernek; lehetünk igen is érdekesek, sőt faragatlanok, de ennek alapja az öntudatos méltóságérzet, az erő; lehetünk türelmetlenek, magunkat nagyozók, de ennek forrása a szilárd meggyőződés, az igazunkba vetett hit; lehetünk révedezők, a temetői fejfákban is ellenséges sereget látók, de ezt a kancsalságot — ha így akarjuk nevezni — hej! sok keserves tapasztalat idézte elő a múltban; lehetünk tapintatlanok, politikátlanok, de ha választani kell, inkább a sértő egyenességet választjuk, mintsem a mézes-mázos ajku hajlongást; lehetünk autonomiánk formáihoz a kicsinyességig ragaszkodók, de ezzel kötelezettséget is vállalunk magunkra a közszolgálat, a köztevékenység, a közért való áldozás irányában is.

Iskoláink hát nemcsak a felekezetnek: a résznek, hanem mint minden szerves életműködésnél történik: az egésznek, az államnak is, szolgálnak és pedig sokkal nagyobb mértékben, mint bármely más állam bármely felekezetű iskolái.

Sőt részben, egészen állami teendőt végeznek, a melynek hiában: az államnak volna kötelessége, bármily áldozatok árán is, végezni e munkát. A magyar állam tényleg nincs abban a helyzetben, hogy a középtanodai oktatás számára elégséges intézetet tartson fenn, vagy ha volna is (a mi nagyon is kétséges): a felekezeti és így a reformált felekezeti középtanodáknak legalább egy része által tényleg nevezetes kiadások megtétele alól van fölmentve s így a felekezeti érdeken túl állami érdek is, hogy azok az illető felekezeti középtanodák, a közszükséglet kielégítésére fennálljanak.

Jog, eszély, méltányosság, cultura és nemzeti-

ség, tehát egyként a mellett szólnak, hogy ha a felekezet a maga szempontjából és érdekében tart fön középtanodákat: a mennyiben ez által állami érdeket szolgál, sőt voltaképen állami kötelességet tölt be, annyiban az állam részéről segélyeztessék.

Befejezésül indokoljuk ez állítást.

Szász Béla.

A juris professor.

Egy beszéd, melyet a n.-enyedi ref. Collegiumban a törvények rendes tanítói székébe lett beigtatásakor ezen hivatalát elkezdette

Szász Károly,

Nagy-Enyeden, 1822-ik esztendőben.

(Végo).

III.

2) Társalkodással. Hát a trónusok, chatedrák, előljárói székek alól mindig csak a kevésység Samiel szelle fog-e kifújni, — mely csak a pórba csuszót kiméli meg — s megfojtja azt, a ki egyenesen meg mer állani? De az a szerencsétlen indulat foglalta el a világot, hogy inkább akar minden a nagyobbakhoz feleszteni, mászni, mint a kisebbekhez leereszkedni. Pedig hiába szórjátok bő beszéddel a morálnak sokszor elcsépelet maximáit, ez csak hideg mag és hideg földbe esik. A társalkodás házi melegének kell hozzá járulni, hogy jó cselekedetökké kicsirázzék.

B) Az atya örökséget hagy a maga gyermekeinek. Kicsiny az és a megtartást meg nem érdemelné, a mi az én külső javaimból nektek jutna, nemes ifjuság! Egy más örökséget hagyok nektek — mint az elváló szerelmesek, egy mell-képet, — viseljétek azt szívetekben; mit mondok, talán elvesztenétek? Formáljátok ki magatokban, mert egy szép ifjunak képe az, éu az ő vonásait lerajzolom. Nézzétek az ő magas homlokának bolthajtása, mint egy bástya, a bátorságot jelenti, nincs emberi tekintet, a mely előtt ő azt meghajtaná, a tyrannus előtt egyenesen megáll, a rágalmozás nyilait, mint egy aczélpaiszról, róla visszapattanának. Az ő szemébe egy könnyet látok remegni, melyből, mint a hajnal cseppjeiből, egy égi tűz sugároz, a könnycsepp a szenvedő emberiségé, a tűz az é az enthusiasmusé, mely ötlet minden szépre, minden nagyra lelkesíti. Az ő orrán, úgy tetszik, azt látom, hogy nem hordozza fenn, az ő ajka egy szüntelen tartó szép mosolygásba állapotott meg; az irigység, a satyra, a más kárán való örvendezés, soha arra a fatalis diagonalisra azt el nem vonták. Oh, ha a hangot lelehetne festeni, látnátok a beszédek, melyek omlanak belőle, mikor az üldözött ártatlanságot védelmezi, mikor profetál az igazság eljövendő országáról, mikor mint ama keresztyán martyr, elharapott nyelvét előbb szemébe köpi kinzójának, mintsem belső meggyőződését megtagadná. Két füle van, egyiket a bölcsesség hallgatására nyitotta ki, a másikat bezárta az Évakkal szövetségbe állott kigyók sugallásainak: sem az átsirt, sem az áttombolt éjszakák méceire nem költ el az ő zsirja, hanem az ereiben meg nem férő

vér kiült az ő ábrázatjára. Az ő keble olyan, mint egy paradicsomi kristály-forrás, mely egész fenekig megmutatja magát és a melybe, ha az ég tekint le, önnön magát látja meg; azon keresztül látok az ő szívébe. A szívnek két kamarája van, a külsőt a szeretet közönséges templomának szentelte; azokat a választó falakat, melyeket az emberiség könnyeivel gyurt agyagból a particularismus épített különböző nemzeteknek, vallásoknak — lerontotta; annak nyílt ajtaja egyaránt befogad mindent, a ki fölött az istennek szép ábrázatja fénylik; a szeretet a főpap benne; a szelidség, a könyörületeség neki minisztrálnak. A belsőt egy szentek szentének szánta, melyben az emberiség négy palladiumát őrzi. Két trónust látok benne, egyik a barátságé, másik a szereteté. Egy oltáron a hazáldozatja lobog és közepén egy kis kápolna, a vallásnak van szentelve. Ugy van! barátság, szeretet, hazáldozat és vallás; ez a négy szó még az aranykor elfelejtett dialectussának töredéke, ebből a négy szemből áll a láncz, mely az eget a földdel egybeköti, ez az éni-fiumnak képe, — szép portrél — ez az én örökségem s ezt oly feltétellel hagyom nektek, hogy mindenik mitkájának ajándékozza, de vigyázzatok, hogy az originál a copiához hasonló legyen.

De én elandalogva az útnak, melyen elindultam, szépségében, szinte elfelejtem, hogy csak kevés időre, csak míg a környéket kiesmerjük, kértem volt ki társaságotok. Nem fárasztalak tovább, csak addig kíséretetek még figyelmetekké, míg szétzuóva köszöntöm azokat, kik velem együtt a hazáldozat felé sietnek.

Vallásunk nagyjai! Méltóságos Főconsistorium! Az a félszázados papirus, mely a múlt esztendő decemberének 26-án Kolozsvárról kiindult, egy boldog embert declarált, ezzel sok királyi manifestum nem dicsekedhetik. Még mikor azokban a székekben a hazáldozat abécéjén baktattam, ez a hely az enyedi juris chatedra volt legszebb reménységem tárgyá. De a hazáldozat kertjének egy más szögletébe áttűntetődve, már azt gondoltam vala, hogy én alacson bokor, a sudor élőfák közt észre sem vevődöm. A ti gondosságotok, mely mint a nap, az egész felett lebegve, nem csak a magas tetőkre süt fel, hanem behat a magános rejtekekbe is, észrevett engemet s kihivott az Olympiára. Mint ama spártai ifju, aki megköszönte a társaságnak, hogy őt Leonidással a hazáldozat meghalni engedi, olyan indulattal köszöntöm én is ti nektek azt a hazáldozat megköszöntését, ezt a szép alkalmatosságot, melyben én az én édes anyámnak: a hazáldozat, és az én dajkámnak: az enyedi collegiumnak a háládatosság adóját egyszerre lefizethetem.

Az én szívem ugyan mindig melegen vert hazáldozatért, s mindig kész voltam, mikor annak órája hívna, harezra szállani érette. De akkor éreztem a legelső hazáldozat örömet, mikor a ti ítéletek, mintegy közönséges organum, a hazáldozat helybenhagyását, reménységét rólam kimondotta, s ámbár most is érzem, hogy minden csepp vérem buzog hazámért, a ti helybenhagyástok lesz mindig az én megelégedésem mértéke. Tartsa meg Isten a hazáldozat nektek és titeket a hazáldozat! Mint a római polgár a 30,000 Isten közül az

ő véd-Isteneit, úgy választalak ki én is a többiek sorából titeket: — Nagymélt. főigazgatói — atyái ezen enyedi ifjak anyjának; a nemes n. enyedi collegiumnak főinspector curátorai; Mltsg. gróf betleni Bethlen Imre ur, kegyelmes uram! Méltóságos gróf toroczko-szt.-györgyi Toroczko Pál ur! Nagyságos uraim, hogy a tisztelet és háládatosság homagiumát két, számotokra épített oltáron, lefizessem. De ti, mint a nagy Scipio, a hazára mutatván, azt mondjátok, ennek fizessd le, a mivel nekünk tartozol. Egy kettőztetett törekedés hát ezen szép reménységnek megfelelni: egy buzgó fogadás, hogy enap a ti igazgatóstok arany periodusának nem fog szegényére válni; a háládatosság gyenge szava, a hazáldozat áldásai közé elegyedve, ez az, a mit az én időkorom adhat titektek.

A Bethlen és Toroczko nevek jobban illenek a következendőség szájában, az érdem megismerése szép adósság, niucs benne prescriptio, sőt a maradék az őstől eltartott capitálist bő uzsorával önként visszafizeti. Hogy excellentiád nagy méltósága uri hazáldozat fényével nekem ezen társasággal közös ünnepet diszesíteni méltóztatott, ezt mély tisztelettel hálálom.

A magyar hazáldozat mindig voltak nemcsak ifjai hanem leányai is, és hogy is dicsekedhetnék Róma Grachusokkal, ha Corneliái nem lettek volna. Egy új polgára született a hazáldozat, s excellenciátok ennek keresztatyái lenni méltóztatottak. E hazáldozat indulatot, a hazáldozat nevében, köszönöm, s ha nem vagyok igen merész, mikor azzal hízlek, hogy a társaságnak ezen szerencsésjében nekem is van egy kis részem, ezért excellenciátok nevét, a háládatosság táblájára, szívembe felírom. A hazáldozat neve mellett, annak leányait is illeti egy hely.

Tekintetes M.-Koppándi Fosztó Ferencz ur! Collegiumunk nagyérdemü vice curatora! Örömmel fogadom el ezen alkalmatosságot, hogy irántad viseltető tiszteletemet, egy diszes közönség előtt, nyilván kifejezzem. Én is szerencsémnek tartom egy oly munkásság körébe lépni, melyben te a hazáldozat, a vallás és a társaság iránt magadnak annyi érdemeidet szerztél.

Tisztelt professor urak! Mikor a ti érdemeiteket az én esztendőmmel egybevetem, nem tudok egyebet mondani, hanem hogy ha azokat, a melyek én ezen szép ifjusághoz szólottam, megfordítjátok. Nektek beszéltem. Én ma 200 tanítványt kaptam, egy újat ajánlok titektek magamban. Engedjétek meg, hogy azoknál a fáklyáknál, melyek Erdélyt világosítják, én is meggyujtsam mécsemet.

Én a birsi fontot vettem fel, az enyémet a hazáldozat kezében van — a ti ítéletek nagyot nyom abban. Én ma egy paterfamilias, ezer főből álló ifju seregnek lettem atyjává. Vajha ti a hazáldozat új fiát szerettektekbe adoptálnátok.

Nemes ifjuság! Kevés és sok mondani valóm van titektek. Ha csak ennyit mondanék is: itt áll elöttetek egy új tanító s két esztendő sokkal jobban megmond róla mindent, mint sem ő most egy, az oratoria minden regulái szerint készült, beszéddel tehetne, ez is elég volna

s ha estig beszélnek is, nem tudám ezered részét lefesteni azon érzéseknek, melyek szívemet átjárják. Most, mikor annyi szép ifju ábrázat reám függesztve, azt látszik mondani: életem boldogságának egy részét tőled reménylem.

Igy szólottam legelőször a ti szép gyülekezetekben ezelőtt fél esztendővel — én ennél többet most sem mondhatok. — Az óhajtnak, a kívánságnak, a háládatosságának a maga formulái, — de soha az igaz szeretet, — ennél többet nem tudott mondani: én szeretlek téged szívemnek legmélyebb érzéséből, Az ifju energia legforróbb hevében, kezemet hozzátok kinyújtva, kimondom, hogy én titeket szeretlek. Engedjétek meg, hogy azt a tüzet, melyet szemeitekbe meggyulva látok, arra magyarázzam, hogy ti ezt a szép szót nekem vissza mondjátok. — Mindnyájan kedves barátaim! és különösen ti, kedves tanítványaim! fogadjátok el az én köszönetemet. A ti szorgalmatosságotok, jó magatok viselete, irántam mutatott becsülésetek vetette meg az én collegiumi reputation fundamentumát. Ez köttöztette igyekezetemet s kedvemmel tehetségemet is, ez köttözt engemet örökre ti veletek össze.

Nagy-Enyed városának nemes polgárai! Nem a ti erdőtekben termett ugyan az én bölcsőmnek fája, de az én gyermekségem és ifjuságom legszebb emlékezetei a ti városotokhoz vannak kötve; itt nyílt meg az elmém a legelső miértnek kérdésére. Itt lobbant meg az én szívemnek legelső érzése. Ezek nekem Enyednek földét megszentelték. Mint az izraeliták az ök szent földjükre, úgy kívánkoztam én is vissza a ti városotokba. Ime, a ti polgártársatok lettem, fogadjátok be szeretetekbe és engedjétek meg egykor, hogy a ti temetőitekbe, a ti poraitokkal egyesülve, várja meg az én elfáradott földi részem a feltámadás nagy reggelét. Lakozzék örök békesség a ti utcáitokon, bőség a ti mezőitekben, barátság a ti házatokban.

Ezen szép környéknek lakosai! Mindnyájan nagyérdemü hallgatók — ünnepünk díszesítői! Egy új polgár a ti kezetekbe tette le hazafi esküvését, ez legyen a ti jutalmatok — szeressétek a hazát.

Talán éppen ma kétszáz esztendeje, hogy az időnek méhe, Erdély legszebb szülöttjével, az enyedi reformatum collegiummal megterhesedett; olyan volt az ő élete, mint a mellette lesiető Marosnak folyása, kicsiny eredetében, szinte-szinte kiszárad, vagy elenyészik kősziklák akadályaiában. De a haza jobb földének terére kiérvén, majestással hömpölygi át az országot. Legyen olyan az ő folyása, mint a Dunáé, mely birével és áldásával Európát átfogja.

Felemelem remegő hangomat, kimondani ama nagy nevet is. Megszólítlak téged nagy fejedelme e kicsiny hazának, dicsőült Bethlen Gábor! Ime én is felveszek egy téglát, hogy betegyem abba a szép épületbe, melynek fundamentumát te megvetted. Én és a téglá, maga az épület, az időnek prédájára lehetünk, de a te neved fennmarad örökké, mert az minden igaz hazafinak szívében van beírva, s azt, mint egy patriarchális éneket, egyik ember nyom a másiknak szájáról-szájra átadja.

Elmondám.

A paulicianusok szektája.

— Paulicianismus. —

(Egyháztörténelmi tanulmány.)

Irta: Nagy József.

(Folytatás.)

Forrásaink szerint, a paulicianusok szektájának születés helye az Eufrates partvidéke és az Amanus hegység töve. Ezen vidékeken lakó miveletlen nép között még az V-ik században számos marcionita község volt. A marcioniták szektájából meg nem határozható időben, egy új irány vált ki, a mely főbb vonásokban ugyan a páli gnosticusokkal megegyezett, de a tiszta keresztyénség egyszerű elveihez való visszatérést tartotta legfőbb feladatának.

II-ik Constantin császár uralkodása alatt (642—668) Samosata közelében Mananalis környékén ott, hol az Eufrates folyója azon keskeny völgybe szorul, a mely az Amanus hegységet a Taurus hegységtől elválasztja, élt egy Constantinus nevű arméniai férfi, ki a Marcioniták szaktájának hű követője és védelmezője volt. 655-ben egy fogoly Syriából kit az arabok szabadon bocsátottak, Mananalison keresztül, hazájába útazott s néhány napig Constantinus vendégszerető házában tartózkodott; a szívélyes fogadtatásért házi gazdáját megajándékozta az új szövetségi iratoknak egy két kötetes példányával. Az ajándékozott iratok olvasgatása és tanulmányozása — Pál apostol iránt — meleg érdekeltséget és mély tiszteletet keltett benne, valamint meggyőzte a felől, hogy hitsorsosai a tévelygések posványába merültek. Épen ezért komolyan elhatározta, hogy az uralkodó egyházzal szakítani fog s Krisztus és Pál szelleme alapján egy külön községet alkot. De megtisztult vallás-erkölcsi élete nem szabadult meg a dualisticus világnézet bilincseitől, sőt Pál leveleinek és az általa nagyrabecsült János evangéliumának olvasása még jobban megerősítették lelkében Isten és világ, világosság és sötétség, a lélek és test között levő különbségről szóló tannak igazságát. Így, midőn nagy feladatának megoldására magában elég képességet érzett, elhagyta Mananalist s 757 körül Armeniába ment s itt Cibossa*) környékén a Lycus völgyében megkezdette működését. Constantinus működéséről nem sokat tudunk; mint Pál apostol hű követője nevét Silvanus névvel cserélte fel (Silasról a pogányok nagy apostolának útítársáról); így nevezték Cibossában, valamint Macedonia többi községeiben; később, ugyan mint tisztelőinek előljárója, Constantinus Silvanus néven fordul elő. Tanítványai és az általa alapított községek a nagy apostol korában levő hitéletet szemük előtt tartva, allegorice magukat páliaknak, paulicianusoknak nevezték. Hibető azonban, hogy ezen elnevezés által saját létüket is biztosították az üldözések nehéz napjaiban, miként később a reformatio villanyos korszakában tevők ezt egyesek és községek.

Cibossában Constantinus elég gyorsan szervezett egy községet, melyhez — ugyancsak a tanítványok jókora száma

*) Cibossa nem messze fektött „Coloniától“, már akkor régi erősség, Pompejus császártól éppittelve, ma Kuleh-Hissar. Lycus a Kara-Hissar vilájetben ma Kelhit Tschai-nak nevezetik.

és nebány község csatlakozott. Constantinus életének ezen szakára esik a görög egyház christologiai vitájának utolsó felvonása, a melynek végeredménye az lett, hogy Constantinus Pagonatus birodalmában a nonothleták végképpen eljátszották szerepüket (680). E küzdelem alatt a saracónok Kis-Ázsiának fennemlített részeit folytonos betöréseikkel háborgatták. Moanwyahmak fanaticus csapatai, a görög-tűz alsó félben levő parázsán, ezelőtt] kevéssel, nyomultak be az országba, a fővárosba (676). Ebben az időben történt, hogy a Korán hívei a Schüták és a Sunniták pártja egymás ellen fellázadtak. Igy a nyugalom, a forrongásba levő határtartományokban, rövid időre visszatért, mignem Moawyah halála után, az Ommeyadok kalifasága alatt, a véres polgár-háboru elerőtlenedve megsemmisült.

Ilyen körülmények között az új szektának feje hetvenöt évig küzdött feladata megvalósításáért. S midőn Constantinus műve szilárdulni kezdett, most egy, majd más módon a kegyes Byzantium a fiatal szektára vetette figyelmét. A császár Symeon megbizottját azon meghagyással küldötte a nevezett szekta hívei közé, hogy a főeretneket és tanítványait köveztesse meg. Kiküldetésének meg is lett a kívánt sikere, mert Constantinus-Silvanus kezei közé került. Symeon, hogy tanítványaival minél inkább megutáltassa a mestert, általuk akarta a mestert megköveztetni, de a tanítványok annyira szerették tanítójukat, hogy a követ, melyet kényszerítve vettek kezükbe, félredobták, egy Justus nevű kivételével, a ki ezen tettéért Petrus Siculus Dávidhoz hasonlít, mint a ki amaz eretnek „Goliathot” leütötte és megölte.

A közalap ügye H.-M.-Vásárhelyen.

Mivel kívánatos, hogy főleg a lelkészársak horonként értesüléseket nyerjenek a felől, hogy a közalappal egyes vidékeken s főleg nagyobb egyházakban hányadán vannak: ezennel útasítani kívánom o lapok olvasóit, azon intézkedések felől, melyek egyházunkban, a dologra tartozólag tétettek.

Ámbár a nyomatott útasítást és az aláírási íveket még augusztusban megkaptuk és az egyháztanácsi bizottság csakhamar, ekkor kész is lett a végrehajtási javaslattal: mindazáltal a presbyterium az egész ügyet csak november hónapban vehette érdemleges tárgyalás alá, a miatt, hogy nálunk a gazdálkodási viszonyok következtében, mint a lakosság, mint a presbyterek egész mindszent tájáig széjel vannak és korábban sem előljáró, sem közönség nincs, a ki ily nagyfontosságú egyházi ügyben intézkedjék és szónak álljon.

Időközben, mint tudva van, ez ügyre vonatkozólag, a conventen több rendbeli végzés hozatván s mindnyájan néhány kellemetlen csalódással is gazdagabbak lévén, a korábbi bizottsági munkálatot e miatt merőben újra kellett dolgozni. A bizottsági s majd az egyháztanácsi ülésekben kellemetlen hangulatot szült a cifra és bonyolult eljárás, mely az osztályokba iratkozás, helyesbités stb. tekintetében parancsolva van. Arra, hogy a híveket házaiknál feljárják,

a presbyterek többségét semmiképpen nem lehetett rávenni hogy a szegény kised egyházak javára adakozni kell: ezen a presbyterek nem igen ütöttek meg, de helyesebbnek vélték volna, hogy ha a járulékokat az államadó forintok után egyszerűen kiróhatták volna. Több hosszú eredménytelen ülésezések után, végre a presbyterek kijelentették, hogy a tanácskozásokban addig nem mennek tovább, míg az egész ügy a közgyűlés elé nem terjesztetik. E kívánság annál inkább helyén volt, mert a bizottság a közalappal együttesen, kiróvások útján, egy helybeli jótekonysági pénztár felállítását is ajánlá az egyházi tohetetlen, szegények, özvegyek, árvák, sinlők stb. segélyezése végett, mely pénztár megalapításában maga is számított a közgyűlés szavazatára. Előre kimondatott azonban, hogy a közalappal a közgyűlés nem illetékes s erről az csak értesülést több efféle fog kapni.

Nálunk a közgyűlés 240 tagból áll. A főgymnasiumi épület új szárnyában a csak most felkészült szép nagy teremben majdnem teljes számban jelentek meg tagok nov. 18-án. Mintegy 2 óra hosszúig tartó tanácskozásban megmagyaráztattak a közalap-törvény keletkezése, királyi szentesítése, a végrehajtási utasítások s az egyháztanácsi eddigi megállapodások. Ez utóbbiak szerint az új járulékok az állami egyenes-adóval hozattak arányba, a következő fizetési fokozat szerint:

Állami egyenes adó frt után	Közalpra		Helyb. jót. pénztárra		Együtt a kettőre	
	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.
0—5	—	10	—	—	—	10
5—15	—	20	—	10	—	30
15—30	—	30	—	10	—	40
30—50	—	50	—	15	—	55
50—70	—	70	—	20	—	90
70—100	1	—	—	30	1	30
100—400	2	—	—	70	2	70
400—900	4	—	1	50	5	50
900-on felül	6	—	2	—	8	—

900 frton felül nálunk csupán két ref. család adózik, de ezek adó-többlete sem rug 100 frtra.

A közalap-adó és főleg annak központosítása ellen két hang emelkedett a közgyűlésen, utóbbiak azt fejtegetvén, hogy pénzügyi és kezelési katasztrófa esetén az egész alap elveszhet. A helybeli jótekonysági pénztár ellen szintén két hang emelkedett. Egyik abbéli aggodalmát nyilvánítá, hogy a város szándékozván szegény menhelyet állítani, a mi intézkedésünk feleslegessé válhatik hogy ily pénz után a kincstárnak tőke-kamat adót kell majd fizetnünk; a másik egyszerűen ebből állott: „nem fogadjuk el!”

Végre az utóbbi pénztár szavazás alá tüzetett ki. A helyeslő többség eleintén kicsiny volt. Ellenpróbát kívántak. S ekkor négy-öt tag állott fel csupán a javaslat ellen, a roppant többség pedig azt elfogadta. Meg voltunk hatva a jobbára földmives gazdákból álló gyűlés ily nemes magatartása által s az elnökség a lelkes ajánlatért köszönetet mondott. Hozzávetőleges számítás szerint

az egyházból s közalapra mintegy 2300, — a jótékonyági pénztárra pedig mintegy 600 frt fog évenként begyülni.

Az egyháztanács nov. 16-ról nyomtatott szöveget küldött szét minden helybeli ref. családhoz, melyben a napirenden levő ügyet ismertette s ajánlotta a hiveknek. E héten megkezdődik a családok hazaiknál való feljárása, hogy az adózásra beiratkozzanak. A ki az előirányzatnál kisebb járulékot ajánlana, az be fog soroztatni a megfelelő osztályba; beszédre csak azután kerül a sor, hogy az aláírási ívek az egyházmegye által helybenhagyattak.

Nem hallgathatjuk azonban el, hogy a közönség hangulata, bár annak megnyerése végett, a szószékek, a tanácstermek és a helyi sajtó kellően felhasználtattak, távolról sem oly kedvező az egész ügyre nézve, mint a közgyűlésre volt. A nép az egészet csak adóemelésnek tekintti s a feletti rossz kedvét épen nem titkolja.

H.-M.-Vásárhelyt, 1883 nov. 20.

r. l.

Külföldi egyház.

(A „Protestans Közlöny“ eredeti tudósítása)

Utrecht, 1883. nov. 13.

Nagytisztelű szerkesztő ur!

Úgy hiszem, nem lesz érdektelen becses lapjának olvasói előtt, ha egyetemást Hollandia vallásos viszonyairól is olvashatnak. Épen egy hónapja annak, hogy Holland „Athéné“-jében: Utrechtben lakom. Az igaz, hogy kevés idő arra, miszerint az ember magának részletes tapasztalatokat szerezzen, de vannak a holland vallásos viszonyoknak olyan kirívó mozzanatai, a melyek önkénytelenül is arra ösztönöznek, hogy azokról gondolkozzam és reflectáljak. Mielőtt azonban a holland viszonyokról szólnék, hadd álljon itt egy kis előzmény.

A vallás is, mint az emberi szellemnek egyik, még pedig legmagasztosabb nyilvánulása, fejlődésnek van alávetve. A milyen az ember, olyan az ő vallása: az érzéki ember vallásában az érzéki, a szellemi ember vallásában a szellemi jelleg túlnyomó. Az emberiségnek hosszas fejlődésen kell még átmenni, míg teljesen hódol az evangélium ez igéjének: „Az Isten szellem és a kik őt imádni akarják, szükség, hogy szellemben és igazságban imádják. Azonban mi nem tartunk Straussal, ki tagadja azt, hogy az igaz, a tökéletes vallás eszméje egyszerre és egy emberben megvalósulhatna; nem! mert a vallás, mint az emberi szellemnek legbensőbb, érzelmi nyilvánulása jelenkezhetik és jelenkezett is a maga tökélyében abban, a kibe „mérték nélkül öntetett az Urnak szelleme;“ abban, a ki látta az Atyát, mert szívének tisztasága őt az atyának „egy szülött fiává“ magasztosította. Igen! az idvezítő J. Krisztusban valósult meg a tökéletes vallás eszméje, mert benne békélt ki az ember az Istennel s lett fiuvá; mert az ő akarata egy volt még a Golgotba keresztjén is az Atyának akaratával; mert tapasztalta, hogy elég keresni az Istennek országát és az annak megfelelő igaz állapotot.“ Ime: a tökéletes vallás a szeretet, a fiúság vallása egy személyben, a Krisztusban megvalósulva!

A Krisztus előtti emberiség is a vallásos hősök — vagy Straus kifejezésével élve — „a vallásos genik“ hatása alatt állott, kikben a vallás, az idők hosszú során, fokozatos fejlődésben jelentkezett, míg Krisztusban a maga tökélyében valósult meg és így Krisztus lőn az emberiség örök eszményképe a valláserkölcsi élet világában. De ez eszménykép oly végetlenül nagy, hogy azt elérni egy végetlen fejlődés feladata az emberiség életében. A keresztyénség két első századában keletkezett új-szövetségi iratok már bizonyosságot tesznek arról, hogy mindenki az ő hitét, az ő Krisztusról való fölfogását saját philosophiai álláspontján igazolta. Ez maga már elég bizonyíték arra, hogy isteníteni, tökéletesnek tartani egyetlen kifejezési formát sem lehet. Majd a dogmák megalkotása és zsinati szentesítése állott be, a mely körülmény azt idézte elő, hogy a vallás a szivekből a papírra költözött s annak lényegét az „egyedül üdvözítő egyház“ által megállapított és szentesített „végérvényes dogmák“-nak vakon elhívésébe helyezték, anélkül, hogy a szív érezte volna, a mit a száj mond; Igen természetes tehát, hogy az erkölcsi élet nem volt honnan táplálkozzék s a helyett, hogy Istent az ő akaratának teljesítésével imádták volna, imádták szájjal és a gépies cselekvények leörlésével.

Ez így nem maradhat sokká, mert a Krisztus él s megtisztítja az ő egyházát reformátorok által. A Krisztus él és Lutherben a meggyőződés egész hatalmával szól: nem a gépies cselekvések letörlése, hanem „egyedül a hit üdvözít;“ a Krisztus él s Zwingliben és Kálvinban így szól: nem a szentek s nem is a pápa közbenjárása, hanem „az Istennek ingyen kegyelme által.“ Reformátoraink protestáltak minden emberi tekintély ellen, visszaadák a szívnek jogát, a szellemnek szabadságát. De mivel bennök a vallásos szellem oly erősen, oly praegnanter nyilatkozott, urai lettek a hívő lelkeknek s a kegyelet minden szavukat tekintélyre emeli. De az ily reformátorok is csak addig uralkodhatnak hitnézeteikkel a lelkek fölött, míg a fejlődő szellem őket túl nem haladja. De a protestansok felelték azt, hogy ők „protestansok“, hűtlenek levének azokhoz, a kikhez hivatartak lenni. Mindkét protestans egyházban létrejött az orthodoxia, a mely egyik részről a „Formula Concordiaet“, más részről a „dortrechtí zsinatot“ hozta létre.

Azonban az emberi szellemet a formulák által örökre lekötözni nem lehet. A philosophia reformálása felújítja a protestantismus negatív elvét: a szabad vizsgálódást s a régi philosophia köntösébe öltöztetett dogmákat kétségbe vonja, hogy azoknak tekintélyét megtörve, emlékeztette az embert arra, miszerint a vallás nem dogma, hanem élet Istenben, Isten által érzélem. A szabad vizsgálódás megtörte nemcsak az elavult dogmákat, hanem a biblia tekintélyét is s kimondja, hogy a vallás, mint a szív élete teljesen független minden dogmától, független a bibliától s nem annak van hite, a ki egy bibliában hiszen, hanem annak, a ki maga is tudna egy bibliát írni — mondja Lessing egy orthodoxal szemben. Sok küzdelem folyt le, míg az u. n. modern theologia létrejött, azon irány a mely tiltakozik

minden emberi tekintély ellen és csak azt tartja igaznak, a miről a szent-lélek az egyénben bizonyosságot tesz; nem ragaszkodik vakon semmiféle formulához, a mely a prot. egyházban létrejött és mégis hű az elvhez, a mely a prot. antinomianizmus lényegét alkotja, a mely szerint: „egyedül az Istennek Jézus Krisztusban nyilvánuló ingyen kegyelmében vetett hit által igazulunk meg.“

Az igazság hatalmas s hiában erőlködnek azok, a kik még mindig a régi confessiók mellett akarnak maradni, átkot kiáltván az „istentelen“ modernekre. A kálvini orthodoxiának még legnagyobb tere Hollandiában van, a hol a modern theologia híveit mindenképen háttérbe szoritani, megsemmisíteni igyekszik az orthodoxok túlnyomó serege. Az orthodoxok lemondanak az egyéni, önálló hitről, meggyőződésről s őrít állanak a múltnak confessiói mellett. Épen a legközelebbi időben az orthodoxia vakon buzgólkodó hívei azt a határozatot hozták, miszerint minden hollandus theologus köteles először a confessióra, illetőleg az egyháznak hivatalos tanaira az esküt letenni és aláírni, mert addig a papi állomásra egy candidatus sem fog kibocsáttatni. Az illető formula aláírása — természetesen — azon szigorú kötelezettséggel jár, hogy az egyháznak hivatalos tanáival meg egyezően prédikálnak s nem engedik magukat megvesztegetni a modernizmus által.

Ime! a legnagyobb zsarnokság, a mely lánczra veri, illetőleg akarja verni az egyéni meggyőződést, a szabad vizsgálódást! S mégis még „protestansok“-nak nevezik magukat s azt hiszik, hogy csak ők az igazi keresztyének, mert ők nem térnek el attól, a mi a múltból reájuk maradt. Szerintök tehát a vallás egy kívülről adott valami s nem az emberi szellem lényeges alkotó eleme, a mely azzal szüntelen fejlődik. Kálvin üdvösséget nyert az ő erős hite által, de az az ő hite volt s nem a mostan élő embereké, kik utána 400 évvel élnek. Az Istennek kegyelme nem ugyanazon módon nyilvánul minden egyes emberben, hanem a különböző körülményekhez képest, különbözőleg hat és munkál az emberi szellem életében. Elég, ha annyiban vagyunk kálvinisták, a mennyiben minden vallásos, minden keresztyén embernek kálvinistának kell lennie. T. i. azt kell éreznünk és elismerünk, hogy az üdvösség feltétlenül az Istennek ingyen kegyelmétől függ; tehát bizonyos. Ez jellemzője nemcsak a kálvini, hanem általában a keresztyén vallásnak: a Jézus vallásának, a mely mint tökéletes eszmény lebeg az emberiség előtt. A vallásos hit, meggyőződés nem olyan, hogy az egy formulához legyen kötve, mert azt, ha még a teljes fűség állapotában volnánk, úgy sem volnánk képesek szavakban eléggé hiven kifejezni. Minden kifejezés: forma, csak arra való, hogy legalább némileg szemléltethetővé tegye azt, a mi a szívben él és üdvözít s legfennebb az a célja, hogy a hitet nevelje s másokban is táplálja, élessze; e szerint tehát a vallásos hit fejlődése mindig újabb meg újabb dogmát hoz létre. Az orthodoxia nem az élő, hanem a halt hittel akar üdvösséget szerezni. Hadd üdvözüljön, ha tud!

Hiában akarják az orthodoxok a modern irányt Hollandiában is erőszakos intézkedéssel megsemmisíteni, mert azt a szellemet, a mely hivatva van „tökéletes lenni, mint a mennyei atya tökéletes“, békóba verni nem lehet. A „tökéletességet“ és így az üdvösséget pedig csak a szünet nélküli fejlődés által és nem a stabilizmus gyermekes ábrándjaival lehet megszerezni s valóban a tegnapi nov. 12-én d. u. 1—2 óra között egy oly jelenet folyt le a theologiai teremben, a mely bizonyosságot tesz arról, hogy az orthodoxia napjai Hollandiában is meg vannak számlálva, dacára annak, hogy a fennebb említett erőszakos intézkedést még közelebről papiron érvényesíteni tudta. — A tegnapi, midőn egyik professor, még pedig „igazhíti“ az előadási terembe belépett, az összes theol. ifjúság énekelni kezdte: „Erős várunk nekünk az Isten“ — Luther szép énekét, hogy a 11-én megtartott 400-dos ünnep ezáltal is tetőzve legyen. Mindnyájan meg voltunk hatva de még Doedes professor is annyira, hogy az álláspontját feledve egy igen szép s Luther emlékéhez méltó beszédet tartott. Kiemelte, hogy Luther-től tanuljuk meg azt, hogy meggyőződésünket bátran mondjuk ki bárminő hatalommal szemben; tanuljuk meg azt, hogy az „igazság és szabadság“ hatalmasabb minden földi hatalomnál. És ha azt elsajátítottuk tőle, akkor lelkünkbe költözik az a nyugalom, az az üdvösség, a mely az ő hívő lelkében honolt. Annyira lelkesült az öreg professor, hogy az említett erőszakos intézkedés eszébe jutván, így szólott sz. haragjában; „semmiesetre se írjanak alá a confessiónak s ne esküdjenek meg reá, hanem dobják a tűzbe, miként Luther a pápai bullát!“ S végre kimondotta azt, hogy Luthert, Zwinglit és Kálvint nem kell elválasztani, hanem e három nagy reformátort egymás mellé állítván mindenikben azt kell követni, a mi követésre méltó. A bámulat és lelkesedés igen nagy volt. És az öreg professor lelkes beszédét megható imával végezte be. Különösen a német theologusok, kik a modern irány hívei, lelkesedve mondogatták: „Soha sem hittem volna!“ Nem hiszem, hogy az öreg Doedes valaha lett volna boldogabb, mint ez alkalommal, midőn az ihletés perczében elfeledte magában az orthodoxia hitét. Az igazság: az Isten országa diadalában vetett rendíthetetlen bizodalommal hirdettük az igét s kérjük a kegyelemnek Istenét, hogy áldja meg az ő népét s világosítsa meg az ő fényes arcát mi rajtunk, hogy ne feledjük a jelszót: „ecclesia semper reformari debet!“

Zsigmond Károly.
ref. papjelölt.

VIDÉKI ÉLET.

A széki egyházmegyéből.

Bethlen, 1883. november 16.

A széki ref. egyházmegye f. hó 13- és 14-én tartotta őszi rendes közgyűlését M.-Borzáson.

A jelen voltak száma: 16 egyházi és 3 világi képviselő. — Helyettes esperes, Csizsár László üdvözli a jelentőket, üdvözli egyházmegyénknek a múlt évi kerületi közgyűlésen megválasztott és itt jelenlevő főgondnokát, báró

Bánffy Dezső főispán ő méltóságát s kívánja, hogy Isten őt sokáig éltesse és egyházi ügyeink tanácskozásaiban mindig részt vehessen.

Erre főgondnok ő méltósága rövid, de tartalomdús beszéddel ajánlja be magát s igéri, hogy érdeklél és tevékenységgel fog részt venni az egyházmegyét illető ügyekben. „Reám bátran számíthatnak — mondá — ha szükségök van reám: mindig itt leszek; s ott, a hol kell, érvényesíteni fogom főgondnoki jogomat.“

Viharos éljenzés követte úgy esperes, mint főgondnok szavait, melynek elbangzása után esperes teszi meg kimerítő jelentését a nyári közgyűléstől mostanig folytatott munkódéseiről, intézkedéseiről és egyházi hivatalnokok változásáról.

A jelentés helyeslő tudomásul vétele után Ujvári Cz. József tanügyi előadó teszi meg a múlt 1882-ik évről jelentését.

Az egyházmegyében van 39 felekezeti iskola; tanítás volt 35 iskolában.

Tanköteles volt:

6—12 éves fiu: 543; leány 473=1016

13—15 éves fiu: 167; leány 172=339

Összesen fiu 710; leány 645=1355.

Több iskolában figyelemreméltó hiány volt, mely részint a tanítóknak, részint a szegénységgel küzdő egyházakban keresendő. Mindketőre nézve erélyes intézkedést kér a közgyűléstől.

Három ügyben kéri a m. állandó igazgató tanács az egyházmegye véleményét: a vasárnap vallásos értelemben való megünneplése, a stólarék egyenlősítése és a verses bucsuztatók eltörlésére nézve. Somkerek Miklós director — kihez e leiratok ki voltak adva — előterjesztésére a közgyűlés ezen véleményét adja: a vasárnap megünnepléséhez szükséges, hogy a politikai hatóság is közreműködjék, betiltva első sorban azokat, mik a vallás erkölcsi életet hátráltatják s midőn ez megiesz: a lelkészek fogják találni annak módját, hogy a népet felolvasások által szellemileg szórakoztassák. A stólarék egyenlősítése az egész egyházkerületben nem lehetséges, főleg azon jognál fogva, melylyel minden egyházközség saját maga szabta és szabja meg hivatalnokainak a viszonyokhoz mért stolarét. A verses bucsuztatók egyáltalában eltörlendők.

A leiratek tárgyalásával bevégeződött az első nap.

Másnap házassági törvényszék tartatott és a beérkezett kérvények tárgyalattak.

Beérkezett részint felterjesztés, részint az egyházmegye által elintézendő 14 kérvény.

E kérvények közül felemlitem a széki egyházközségnek azon kérését, hogy a 24,000 frtot tevő kepeváltásági tőke kamataiból fedeztessék a lelkészi fizetés, mely javadalom a cameraticum, canonica és szálló déznaváltásági kötvények kamatait is ideszámítva lenne egyik, egyik lelkész részére évenként 1124 frt.

A közgyűlés e kérvényt a benne foglalt indokoknál fogva pártolóláig terjeszti fel a mlts. áll. ig. tanácshoz, azon hozzáadással, hogy a hivek ezután se legyenek felmentve a kepefizetés alól, hanem fizessék továbbra is az évi kepe nek 1/4 részét, mely fele részben egyházi szükségletekre, másik fele tartalék-tőke gyarapítására volna fordítandó.

Hisszük, hogy e kérvény nem fog megtagadlatni felsőbb helyen, főleg miután a kepe fizetés oly bizonytalan alapon áll, nemcsak ott, hanem majd mindenütt. A nép vagy nem szereti fizetni, vagy rossz minőségben adja.

Az ügyek letárgyalása után esperes megköszöni a tagok részvételét, higgadt tanácskozását s a gyűlést bezárja.

Eloszlottunk azon tudattal, hogy nálunk is van szép és jó. Eloszlottunk a gyűlés folyamán észlelt tények azon biztos reményében, hogy a mutatkozó hiányok a rend, tevékenység és buzgó akaraterő által mind inkább-inkább győzetnek le, oszlanak el.

Gyárfás Albert.

IRODALOM.

— A Corinthusiakhoz írott első levél eredeti alakja, s még valami az apostoli levelek anyagáról s külső méreteiről. Irta: P. Nagy Gusztáv, sárospataki hittanár. E kiváló érdekességű tanulmányt ösmertetni fogjuk.

Több népiskolai tankönyv jelent meg Nagel Ottó kiadásában Budapesten, s küldetett be szerkesztőségünkhez: „Földrajz“, melyet 3 füzetben, a népiskolák 4—6-ik osztályai számára, Barna F. fővárosi tanító írt meg fokozatosan. Egy-egy füzet ára 20 kr. Virág József és Walter Károly fővárosi tanítók négy füzet „Számítási Gyakorló könyvet“ szerkesztettek, a II—VI. népiskolai osztályok használatára. Az első füzet ára 15 kr, a 2-ik és 3-ik 20—20 kr, a negyedikké, mely a legvaskosabb, 40 kr. — A népiskolák használatára Barna F. megírta Magyarország történetét is, párhuzamosan alkotmányunk vázlatával s a főbb világ történelmi eseményekkel. Most a kis kötet második kiadása látott napvilágot s ára 30 kr. Mindeme népiskolai tankönyveteket, mint a czélnak teljesen megfelelőket, ajánljuk az illetők figyelmébe.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1883. november 24.

— Papválasztás A nagy-búni egyházközség e hó 14-én rendes lelkészül az udvarhelyi gymnasium egyik köztanítóját, papjelölt Barta Jánost választotta meg.

— Egy község áttérése. A biharmogyei Bálfenyér községben vizsályok dúlnak a papbér-fizetés miatt. A község katolikus lakosai közül 35 család készül áttérni a reformatus vallásra, ezt lelkészek előtt be is jelentették. A hitközségbeliek a lelkész által követelt egyházi tartozások nem teljesítése miatt katonai végrehajtással terhelettek, munkaeszközök lefoglaltattak, elárvereztettek. A költségek 800 frtra rugtak. A község mindenfelé folyamodott, de kérvénye nem intéztetett el úgy, hogy megnyugodhattak volna. Az áttérő családokat még mások is követik, ha meg nem akadályozza az áttérést valami békésebb fordulat.

— A keresztyének és zsidók közti polgári házasságról szóló törvényjavaslatot tárgyalja a képviselőház. A zsidók egyenjogúsításából folyó következmény e törvényjavaslat. Teljes politikai jogot élveznek, de törvényes házasságot nem köthetnek Magyarországon más felekezetiakkal. Míg arról volt szó, hogy Magyarországon is behozzák a polgári házasságot, egy különleges, csakis a zsidókra vonatkozó külön házassági törvény szükségtelenné mutatkozott. A polgári házasság kérdése azonban el van odázva. A kormány tehát oly törvényjavaslatot adott be, mely a keresztyének és zsidók közti egybekelésre mondja ki a polgári házasságot, miután a két felekezet közt egyházi házasság nem jöhet létre. E szerint a jegyeseket a polgármester vagy az arra felhatalmazott szolgabíró esketi meg és azok vezetik az ily házasságról az anyakönyvet is. A külföldön kötött polgári házasságok szintén törvényesítetnek Magyarországon.